

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019-2021

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lenka Nováková

**Globalizace a její vliv na výchovu a vzdělávání současné
české mládeže**

Praha 2021

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Eduard Entler, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2019-2021

DIPLOMA THESIS

Lenka Nováková

**Globalisation and its influence on the upbringing and
education of contemporary Czech youth**

Prague 2021

Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Eduard Entler, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Lenka Nováková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu PhDr. Eduardu Entlerovi, CSc. za podnětné připomínky, cenné rady, vstřícný přístup a čas, který mi při tvorbě této práce věnoval.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá problematikou globalizace a jejího vlivu na výchovu a vzdělávání současné české mládeže. Práce se skládá ze dvou částí – z části teoretické a praktické. Teoretickou část tvoří dvě kapitoly. V první kapitole je definován pojem globalizace, stručně popsán historický vývoj globalizace a její dopady na oblast ekonomickou, politickou, technickou. Dále popisuje dopad globalizace na společnost, rodinu, jedince a také na kulturu, náboženství a tradice. Druhá kapitola je věnována generaci současné české mládeže a jejím zvláštnostem. Zabývá se také vlivem globalizace na výchovu a vzdělávání mládeže u nás a uvádí stručný přehled vzdělávacích programů a strategií v rámci výuky na základních a středních školách. Obsahem praktické části je SWOT analýza, následuje její vyhodnocení a doporučení pro školní výuku.

Klíčová slova

globalizace, globalizace a mládež, globalizace a společnost, globální výchova, SWOT analýza

Annotation

This diploma thesis deals with the issue of globalisation and its impact on contemporary Czech youth's education. The thesis consists of two parts; theoretical and practical part. The theoretical part consists of two chapters. In the first chapter, globalisation is defined, a brief historical development of globalisation is outlined, and the impact of globalisation on the economic, political and technical spheres is given. Further, the first chapter outlines the impact of globalisation on society, family, individual, culture, religion and tradition. The second chapter is devoted to the current generation of Czech youth and its peculiarities. It focuses on the impact of globalisation on the upbringing and education of Czech youth and provides a brief overview of educational programs and strategies which are a part of teaching in elementary schools and high schools. The practical part consists of a SWOT analysis, which is followed by its evaluation and recommendations for school teaching.

Keywords

globalisation, globalisation and society, globalisation and youth, global education, SWOT analysis

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 GLOBALIZACE.....	11
1.1 Definice globalizace	11
1.2 Historie globalizace a její aktéři	14
1.3 Globalizace a společnost.....	22
1.3.1 Globalizace v oblasti ekonomické, politické a technické.....	22
1.3.2 Společnost, rodina, jedinec	25
1.3.3 Kultura, náboženství, tradice	35
1.3.4 Dopady globalizace.....	39
1.3.5 Dopady globalizace na mládež	42
2 VLIV GLOBALIZACE NA VÝCHOVU A VZDĚLÁVÁNÍ MLÁDEŽE ..	44
2.1 Vymezení pojmu mládež	44
2.2 Současná generace české mládeže a její specifika.....	46
2.3 Výchova a vzdělávání mládeže.....	49
2.4 Globální výchova.....	50
2.5 Rámcový vzdělávací program	52
2.5.1 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.....	52
2.5.2 Průřezová témata.....	55
2.5.3 Charakteristika, tématické okruhy a přínosy průřezových témat	56
PRAKTICKÁ ČÁST	60
3 SWOT ANALÝZA.....	60
3.1 Cíl praktické části	60
3.2 Nástroj šetření - SWOT analýza	60
3.3 Využití SWOT analýzy pro strategické řízení a plánování ve školách	65
3.4 Příklad SWOT analýzy v praxi – Průmysl 4.0.....	67
3.5 SWOT analýza – Vliv globalizace na výchovu a vzdělávání mládeže.....	73
3.6 SWOT matice	74
3.6.1 Strategické oblasti.....	76
3.7 Doporučení pro výuku	79

ZÁVĚR	83
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	85
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE	90

ÚVOD

Pojem globalizace se začal v posledních letech široce užívat především v politických, ekonomických i mediálních debatách. Před 30 lety byl tento termín relativně neznámým, dnes jej slyšíme téměř neustále.

Tato práce vzniká v období pandemie Covid-19, tedy v období, kdy se zásadně, téměř den ze dne, mění skoro všechny naše každodenní a zaběhlé způsoby života. Školy jsou zavřené, žádná kultura ani sport, volnočasové aktivity není možné provozovat. Online výuka, práce z domova a sociální komunikace se omezuje pouze na kontakt se členy rodiny, na telefony a sociální sítě. Pandemie vstoupila do našich životů, zaskočila nás naprosto nepřipravené. Předvídáme ekonomické, politické, ekologické katastrofy. Hrozby tohoto typu asi nikdo nepředpokládal a nepředvídal, určitě ne v takovém rozsahu a s takovými důsledky a dopady, které ovšem zatím nikdo nedokáže konkretizovat. To ukáže až čas.

Stojíme tak nyní před další výzvou. Jako tomu bylo v historii již mnohokrát. Vždy se musí najít řešení. Dopady pandemie a další s tím související problémy bude řešit nejenom naše generace, ale především generace současné mládeže. A jak se říká, mládež je budoucností národa, v dnešní „globální“ době i budoucností lidstva. Je tedy naší povinností věnovat mládeži v této, pro ně (pro nás pro všechny) složité a náročné, době pozornost, péči, pochopení a podporu. A to jak ze strany pedagogů, rodičů, tak i dalších subjektů ovlivňující výchovu a vzdělávání současné mládeže. Zároveň je to i šance pro naši generaci s mladými opět navázat bližší kontakt, více spolu komunikovat a pochopit jejich názory, city, pocity a především jim pak věnovat náš čas i péči. Tento zájem a starost jistě, mnohem více než nepřeberné množství definic a pouček, změní i jejich postoj k životu, světu a žebříčku hodnot.

Cílem této diplomové práce je v teoretické části vymezit pojem globalizace, dopady globalizace v oblasti ekonomické, politické, technické, kulturní a společenské, vliv globalizace na současnou rodinu a především na výchovu a vzdělávání mládeže. Praktická část této práce se bude zabývat výsledky kvalitativního výzkumu

uskutečněného na základě SWOT analýzy a identifikovat strategické oblasti a formulovat doporučení v rámci školní výuky.

Tato diplomová práce je rozdělena do dvou částí – části teoretické a části praktické. Teoretická část se skládá ze dvou kapitol. První kapitola se věnuje globalizaci, její historii a jejím aktérům, globalizaci v oblasti ekonomické, politické, společenské a dopadům globalizace. Kapitola druhá se zaměřuje na charakteristiku současné mládeže, vymezení pojmu a její specifika. Pojednává o vlivu globalizace na výchovu a vzdělávání mládeže, zejména o globálním rozvojovém vzdělávání, které je pak prostřednictvím rámcových vzdělávacích programů a průřezových témat aplikováno ve školní výuce. Zdrojem informací pro zpracování teoretické části byly odborné publikace, časopisy, studie a internetové zdroje. Obsahem praktické části je popis techniky SWOT analýzy a možnosti jejího využití při tvorbě strategií, strategického plánování a řízení změn. Z výsledků vlastního šetření na základě SWOT analýzy následuje doporučení pro školní výuku.

TEORETICKÁ ČÁST

1 GLOBALIZACE

Existuje mnoho definic, výstižně ale interpretuje tento pojem, uváděný Veberem, definice globalizace v souvislosti se smrtí princezny Diany: „*Globalizace je to, když anglická princezna s egyptským přítelem havaruje ve francouzském tunelu v německé limuzíně řízené belgickým řidiče, který popil něco skotské whiskey, při honičce s italskými novináři, kteří používají japonské fotoaparáty, a přes veškeré úsilí francouzských lékařů, kteří konzultují se svými americkými kolegy, používají skalpely ze švédské oceli a nasazují nejlepší švýcarské léky, zemře...*“ (Veber, 2009, s. 328).

1.1 DEFINICE GLOBALIZACE

Charakteristickým rysem současné epochy je globalizace. Jedná se o dlouhodobý proces, v oblasti ekonomické, politické, sociální a kulturní, který prohlubuje, rozšiřuje a zrychluje pohyb zboží, lidí i myšlenek skrze hranice států a kontinentů. Prolíná se prakticky do všech oblastí života společnosti, neovlivňuje jenom pohyb kapitálu a zboží, ale i výměnu lidí a myšlenek, tedy všechny aspekty našeho života. Rozsah jevů v souvislosti s globalizací je velmi široký, každý z nás si je pod tímto pojmem představíme, nedovedeme je však jednoznačně definovat. Slovo globalizace se vyvinulo z výroku kanadského sociologa Marshalla Mc Luhana z konce 60. let, ve kterém o budoucím světě hovořil jako o globální vesnici, v níž k sobě budou mít všichni stejně daleko jako k nejbližšímu sousedovi. (BRDIČKA, online, cit. 2021-02-15).

Pojem globalizace vznikl v kontextu společenských věd. V jednom z anglických lexikonů se poprvé objevil v roce 1961. V ekonomicko-politickém kontextu pak pojem globalizace poprvé použil americký ekonom Theodore Levitt v roce 1985 k popisu vývoje světové ekonomiky období sedmdesátých let 20. století. (Mezřický, 2003, s. 10). Proces globalizace je často vykreslován jako výhradně ekonomický jev. Ekonomické síly jsou integrální součástí globalizace, nejsou však jediné. Současnou globalizaci vytvářejí společně s faktory politickými, sociálními a kulturními.

Existuje celá řada definic pojmu globalizace a je velmi obtížné ho jednoznačně definovat. Záleží především na tom, jaký aspekt je pro nás důležitý. Britský sociolog Anthony Giddens tvrdí, že: „Svět se v mnoha směrech stal jediným sociálním systémem, v němž jsou takřka všichni propojeni nejrůznějšími vazbami a závislí jeden na druhém. Tento globální systém není pouhým prostředím, v němž se jednotlivé společnosti vyvíjejí a mění. Sociální, politické a ekonomické vazby, které překračují hranice jednotlivých zemí, zásadním způsobem ovlivňují osud jejich obyvatel.“ Zároveň tím potvrzuje svoji teorii, že se současná sociologie nemůže zabývat studiem průmyslové společnosti a ignorovat Třetí svět, jelikož První a Třetí svět jsou propojeny vzájemnou závislostí a jsou dnes ještě více provázány než dříve. (Giddens, 1999, s. 82).

Ve své další publikaci (Giddens, 2013, s. 125) uvádí, že se globalizace týká skutečnosti, kdy je svět stále více jeden, že se jedinci, skupiny i národy stávají na sobě stále více závislími. V knize Unikající svět Giddens charakterizuje globalizaci mnohem konkrétněji. Uvádí, že globalizace přichází ze západu, má jasné znaky vlivu americké politické a ekonomické moci a je ve svých dopadech velmi nevyvážená (Giddens, 2000, s. 14). Autor píše o moci USA a vlivu západních zemí, které je možné považovat za jedny ze symbolů globalizace, jelikož umožňují většině lidí žít svobodně a realizovat se téměř v jakékoliv oblasti.

Ehl uvádí (Ehl, 2001, s. 27) častou záměnu globalizace s amerikanizací. Amerikanizaci můžeme sice považovat za průvodní jev globalizace, ne však za její podstatu nebo, ji dokonce za tento jev zaměňovat. Vliv západních zemí, pro které se USA staly symbolem, je zcela patrný a síla tohoto vlivu je pak umocněna také tím, že pro určitou část jedinců jsou pozitivním vzorem hodným následování. Někteří naopak mají postoj k USA negativní, považují je za zdroj globálních problémů. USA jsou ekonomicky dominantní, mají velký vliv na zbytek světa. Mnohdy jsou považovány za vzor konzumního způsobu života, jehož následkem jsou ekonomické nerovnosti a ničení životního prostředí. Skutečností ale je, že většina trendů vznikla právě v USA a že „opřeny o sílu americké ekonomiky jsou v pozadí procesů, které ve svém souhrnu nazýváme globalizací.“ (Tamtéž, s. 27).

Podle Martina Ehla je globalizace „jakýsi zastřešující termín pro všechny obory lidské činnosti, které nějakým způsobem naši planetu obrazně řečeno zmenšují.“

(Tamtéž, s. 33). Globalizace pak zahrnuje vše, co vede k propojení planety, přičemž zde vnímáme další z dopadů globalizace, a to zkracování vzdáleností a propojováním lokalit. Základem tohoto propojení je komunikace. V této souvislosti autor poukazuje na význam bezdrátového přenosu informací.

Dalším významným sociologem, který se zabývá procesem globalizace, je Zygmunt Bauman. Velmi trefně nazývá globalizaci jako *„módní slovo, kouzelné zaklínadlo, univerzální klíč, který má odemknout brány ke všem dnešním i budoucím tajemstvím.“* Uvádí, že globalizace je pro všechny *„neodvolatelným osudem světa, nevratným během událostí a zároveň procesem, který každého z nás ovlivňuje stejnou měrou a stejným způsobem. Všichni jsme globalizováni – a být globalizován znamená pro každého globalizovaného v podstatě totéž.“* (Bauman, 1999, s. 7).

Je pravdou, že globalizace ovlivňuje každého jedince, ale určitě ne každého stejně. Jistě není možné se jejímu vlivu ubránit, nicméně záleží na každém jedinci, jaký postoj k situaci zaujme, zda využije nové možnosti a výzvy a negativní dopady pak bude vnímat jako nepodstatné, nebo bude dál unášen proudem vývoje včetně všech jeho nedostatků.

Jak uvádí Havlík (Havlík, 2016, s. 26), podle A. Giddense globalizaci vyvolávají tři základní procesy:

1) *oddělení času a prostoru, které je způsobem časového a prostorového zónování a současně dobývání prostoru časem*

2) *rozvinutí tzv. vyvazujících mechanismů, které vytlačují sociální činnost z lokálních kontextů a reorganizují sociální vztahy napříč velkými časoprostorovými vzdálenostmi*

3) *reflexivní přivlastňování vědění, tj. produkce systematického vědění o sociálním životě se stává integrální součástí reprodukce společenského systému, která vytlačuje tradice.“*

1.2 HISTORIE GLOBALIZACE A JEJÍ AKTÉŘI

Jako každý proces má i globalizace svůj vývoj. Někteří odborníci se domnívají, že globalizace souvisí se vznikem směnného obchodu a považují antickou civilizaci, v dobách jejího největšího rozkvětu, za první globální tržní společnost. Jiní autoři spojují vznik globalizace s objevnými cestami v 15. a 16. století, kdy zámořské plavby umožnily poznat a komunikovat s lidmi všech světadílů a vedly tak ke vzniku světového trhu. Někteří autoři dokonce uvádí, že lidstvo bylo vždy globalizováno, a to již od dob, kdy se první moderní lidé z Afriky začali migrovat, tedy před přibližně 70 000 lety. Z hlediska ekonomického, které je dnes nejčastěji uváděné, lze jako počátek globalizace označit období 80. let 20. století, po ukončení konfliktu mezi západním a východním blokem.

Historii globalizace můžeme přiblížit na základě teorií tří autorů - Gorana Therborna, Karla Jasperse a Jeffreyho D. Sachse:

Profesor sociologie Goran Therborn (Suša: In Dlouhá, 2006, s. 257) uvádí, že globalizace není stále jednotlivý stejný evoluční proces pokračující vzestupným tempem, ale spíše jde o historické vlny globalizace mající více dimenzí. Ve své studii o historických vlnách uvádí do současnosti celkem šest vln globalizace:

První vlna byla obdobím takzvané kulturní globalizace, obdobím šíření velkých světových náboženství, jazyků, písma, kulturních stylů.

Přibližně od 16. století probíhala druhá vlna, pro kterou jsou charakteristické zámořské plavby, objevování nových kontinentů a surovin, do té doby v Evropě neznámých. Většina významných mořeplavců a cestovatelů pak cestovala po světě s myšlenkou a přesvědčením, že zkulturní a přivezou křesťanství primitivním, přírodním národům a kmenům. Jelikož evropští kolonizátoři nerespektovali vlastní kulturu, tradice a zvyky těchto národů a docházelo k válkám kolonizátorů s domorodými obyvateli.

Pro třetí vlnu globalizace jsou typické války evropských velmocí nejenom v Evropě, ale v souvislosti s kolonizací, i na jiných světadílech, v prostoru koloniálních oblastí.

Čtvrtá vlna souvisí s vrcholným obdobím evropského kolonialismu a imperialismu v 19. století. V té době také současně probíhala v Evropě průmyslová revoluce, docházelo tak ke zdokonalení dopravy, stěhování lidí do měst, docházelo k růstu mezinárodního obchodu.

Druhá světová válka byla začátkem páté vlny globalizace. Vzhledem k poválečné situaci vznikala potřeba přistupovat k novým nadnárodním konfliktům (později globální problémy) také nadnárodně.

Šestá, poslední vlna, probíhá v současnosti. Je obdobím migrace a pohybu osob a hlavně kapitálu, v oblasti ekonomické je právě toto období počátkem globalizace. Je pro ni charakteristický multikulturní život ve městech a regionech, a nová média a informační technologie, prostřednictvím kterých je možné být v neustálém kontaktu téměř po celém světě.

Karl Jaspers popisuje globalizaci jako novou etapu dějin. Tento německý filozof patří k těm myslitelům, kteří plně pochopili, že začala „nová éra pobytu člověka na Zemi.“ Dosavadní dějiny lidstva dělí do čtyř historických úseků:

- první období - vymezeno vznikem jazyků, vynálezem nástrojů a ohně
- druhé období – zrození vyspělých kultur v letech 5 000 - 3 000 př. n. l. (Egypt, Mezopotámie, Indus, Čína)
- třetí období – axiální období – doba kolem 500 př. n. l. (800 - 200 př. n. l.), kdy v Číně, indii, Persii a Palestině, Řecku ... „byly položeny duchovní základy, z nichž lidstvo dodnes žije“
- čtvrté období – plně se začalo se vyvíjet od konce 18. století, kdy nastal vědecko-technický pokrok

Jaspers již před polovinou minulého století diagnostikoval novou situaci, jak uvádí ve své knize *Mezřický*, následovně: „*Zdá se, že všechny problémy se staly planetárními. Zeměkoule se stala nejen spleť hospodářských vztahů a možností technického zvládnutí pobývání, stále více lidí na ni hledí jako na uzavřený prostor, v němž se nacházejí pospolu k rozvíjení svých dějin. Světová válka byla první válkou, v níž se angažovalo*

celé lidstvo.“ Lze tedy říci, že globalizace je ve smyslu Jaspersova dělení lidského pobytu na Zemi, pátým obdobím. (Mezřický, 2011, s. 216-217).

Profesor Jeffrey D. Sachs, který v současné době vede ústav Earth Institute při Columbia University v USA, ve své poslední knize Věky globalizace (The Ages of Globalization) popisuje proces vývoje globalizace sedmi rozdílnými „věky“ (obdobími).

Historii globalizace interpretuje Sachs následovně (Sachs, 2020, s. 1):

1. Paleolitický věk – prehistorické období (starší doba kamenná), období 70 000-10 000 let př. n. l., dochází k první globální migraci. Malé kmeny a skupiny lidí se stěhují z místa na místo, objevují nové regiony

2. Neolitický věk (nová doba kamenná) – období 10 000 – 3 000 let př. n. l., období vzniku zemědělství a vesnic

3. Věk jezdecký – období 3 000 – 1 000 let př. n. l., také doba měděná a bronzová. Zásadní je domestikace koní, která umožnila rychlý transport a komunikaci na velké vzdálenosti. Koně tedy sloužili při předávání zpráv (komunikace), v armádě (kavalérie) a také jako tažná (koňská) síla

4. Věk klasický – období 1 000 let př. n. l – 1 500, období vzestupu a intenzivního soupeření velkých říší

5. Věk oceánů – období 1 500 – 1 800, velké říše expandují napříč oceány a mimo obvyklé ekologické zóny své vlasti

6. Průmyslový věk – v letech 1 800 – 2 000 – období, kdy v několika zemích v čele s Velkou Británií začíná průmyslová revoluce, doba převratného zrychlení globálních změn

7. Digitální věk – 2 000 – současnost, kdy jsme vstoupili do období digitálního věku. Doba digitálních technologií – počítačů, internetu, mobilních telefonů, umělé inteligence a informačních technologií. Téměř celý je svět propojený digitálními daty. (Tamtéž, s. 2-5).

V současné době se globalizační tendence neustále prohlubují a umocňují. Globalizační procesy nabízejí možnosti dalšího modernizačního rozmachu, překotného rozvoje vědy, moderních technologií a s tím i rozmach vzdělanostní společnosti, růst lidského potenciálu atd. Na druhou stranu narůstají nové rozpory a konflikty, vyplývající z důsledků dosavadní podoby globalizačních procesů, které se pak projevují například migračními vlnami, rostoucími projevy nacionalismu, prohlubuje se propast bohatství a chudoby, ekologickými katastrofami atd. (Havlík, 2016, s. 30).

Jak uvádí Mezřický (Mezřický, 2011, s. 216), období globalizace, jak je dnes chápáno, je tedy *zřetelně novou etapou vývoje*. Proměna světa ve svět jediný byla umožněna teprve díky úplné liberalizaci světového obchodu a informačním technologiím.

Od globalizace se na jedné straně očekávají výnosy, které pramení z výhod mezinárodního obchodu a spolupráce, tedy využití nejvhodnějších teritoriálních podmínek a podobně. Zároveň také mezinárodní prostředí přispívá k vzájemnému poznávání a toleranci, dává ale i možnost schopným lidem uplatnit se, a to bez ohledu na jejich národní příslušnost, pohlaví či rasu. Na druhé straně jsou také kritické názory vinící globalizaci z degenerování národních kultur, z unifikace všech zemí. Vidí v ní příčinu nezaměstnanosti a hrozbu životnímu prostředí. Silná nadnárodní hospodářská uskupení mohou vést ke vzniku finančních krizí, případně k oslabování vlivu národních struktur (Veber, 2009, s. 327-329).

Hlavní aktéři globalizace

Mezi ně patří:

1) Jedním z nejvýznamnějších subjektů globalizace jsou multinacionální (nadnárodní) společnosti. Dříve byly národními fenomény výroba, průmysl, firmy, v současné době jsou tyto stále častěji řízeny multinacionálními společnostmi (MNC) a mají stále častěji nadnárodní charakter. Jde o velké globální korporace, které jsou charakteristické tím, že dovedou využít geografických rozdílů mezi zeměmi, včetně vládních politik, a jsou geograficky flexibilní (to znamená, že jsou schopny své aktivity přesouvat mezi lokalitami po celém světě). Rozhodnutí multinacionálních korporací se

podílí na změnách ve světové ekonomice. S investičním rozhodnutím pak následně souvisí toky materiálů, komponentů a hotových výrobků a rozvoj dalších služeb v oblasti (Tamtéž, s. 329-330).

2) Neformální skupiny států – v dnešním světě je bezesporu neformálním aktérem s největším vlivem skupina G8 (Group 8). K původním sedmi nejvyspělejším zemím světa (Francie, Itálie, Spolková republika Německo, Spojené státy americké, Japonsko, Kanada, Spojené království) se připojilo v roce 2006 Rusko. Jednání se účastní i Evropská unie, reprezentovaná předsedou Komise. G8 nemá pevné organizační schéma, v roli hostitele je vždy jedna z účastnických zemí. Agenda se rozšířila od původních hlavně ekonomických témat k dnešnímu širokému záběru zahrnujícímu všechna relevantní globální témata jako problematika životního prostředí, boj proti chudobě, či problematiku HIV/AIDS. Účastnické státy jsou reprezentovány buď hlavami států anebo šéfy vlád a scházejí se jednou ročně na summitu. V posledních letech jsou na summit kromě Evropské unie zváni i reprezentanti velkých ekonomik – Číny, Indie, Brazílie a též reprezentanti důležitých světových organizací (Romancov: In Dlouhá, 2006, s. 92-93).

3) Mezivládní organizace (IGO – intergovernmental organizations) jako IMF – Mezinárodní měnový fond, WB – Světová banka nebo WTO – Světová obchodní organizace. Tyto organizace mohou zvětšovat svůj vliv vytvářením aliancí, zajišťováním technických expertiz, financováním výzkumů či ovlivňováním veřejného mínění. To jim potom umožňuje do jisté míry jednat nezávisle na vládách, které mají zastupovat. (Mezřický: In Dlouhá, 2006, s. 78).

4) Masová média - když herec John Wilkes Booth spáchal v roce 1865 v divadle ve Washingtonu atentát na prezidenta Abrahama Lincolna, trvalo celých 12 dní, než se tato zpráva dostala do Londýna. Na začátku 20. století byl umožněn dlouhový radiový přenos mezi kontinenty. Teprve v 50. letech minulého století byl položen transoceánský kabel, prostřednictvím kterého se začaly zasílat telegramy přes Atlantik. Když v roce 2001, 11. Zář, unesli teroristé tři letadla a následně s nimi zaútočili na budovy v New Yorku a ve Washingtonu, a když asi 20 minut po tomto útoku narazilo další letadlo do Světového obchodního centra, sledovaly tento útok v reálném čase přibližně dvě miliardy lidí po celém světě.

V současné době nám komunikační technologie umožňují okamžité sdílení informací současně s mnoha miliony lidí téměř kdekoli na světě. Komunikace, tedy přenos informací, je pro každé společenství záležitostí klíčovou, ať už se jedná o sdělení informace, ústně či v moderní době formou masmédií. Masmédia (masová média, jelikož zprostředkovávají informace masám, tedy velkému počtu čtenářů, posluchačů, diváků) zahrnují širokou škálu forem – televizi, noviny, film, internet. Marshall McLuhan, kanadský mediální teoretik, který se proslavil výrokem, že „*médium je samo o sobě sdělením*“, tvrdí, že různé typy médií mají na společnost velice rozdílný účinek. Elektronická média mají podle McLuhana tendenci vytvářet globální vesnici, v níž lidé po celém světě mohou sledovat hlavní události tak, jak se vyvíjejí a tak jsou jich účastni (Giddens, 2013, s. 665).

K nejdůležitějším raným typům masmédií patřily noviny. Svůj význam sice dodnes neztratily, doplnila je však média novější, zejména televize a internet. Můžeme říct, že až do příchodu digitálních technologií byla televize nejdůležitějším mediálním vynálezem. Na konci 20. století způsobily převrat v masmédiích nové digitální technologie jako mobilní telefony, videohry, digitální televize a internet (Tamtéž, 2013, s. 711).

5) Internet - bezprecedentní úroveň vzájemné propojenosti a interaktivity pak umožňuje internet. Internet vznikl před rokem 1989, v období studené války. Vyvinul se ze systému používaného Pentagonem (sídlo ministerstva obrany USA) od roku 1969. Umožňoval vědeckým týmům v různých koutech Ameriky, které pracovaly na vojenských zakázkách, propojit své zdroje a sdílet drahé vybavení. Téměř jako vedlejší produkt pak vznikl způsob, jak zasílat zprávy prostřednictvím elektronické pošty, tedy „e-mail“. Následně se k němu začali připojovat lidé z univerzit a systém používat ke svým účelům. V roce 1987 už byl internet rozšířen na 28 000 počítačích na mnoha univerzitách a výzkumných ústavech. Nejznámějším využitím internetu je celosvětová síť WWW., globální multimediální knihovna.(Tamtéž, s. 668).

Nejenom že počet uživatelů internetu na celém světě rychle roste, neustále se rozšiřuje i řada aktivit, které mohou být vykonávány on-line. Noviny, televizní pořady jsou čím dál častěji dostupné online, mění tím tak samotnou povahu tisku a televize. Zcela oprávněně pak vzniká obava, že nové atraktivní možnosti internetu mohou

způsobit narušení lidských vztahů a komunit, jelikož podporují sociální izolaci. Globalizační vliv internetu se z hlediska národních států se dá jenom stěží kontrolovat a regulovat, ačkoliv zatím není zřejmé, zda toho státy nebudou v budoucnu schopny (Tamtéž, s. 710-712).

Rozšíření informačních technologií usnadnilo tok informací o lidech a událostech ze vzdálených míst. Každý den nám globální média přinášejí zprávy, informace, obrazy a máme tak průběžné a přímé pojení s celým světem. Některé významné události jako pád berlínské zdi, útoky z 11. září 2001 atd. se pak odehrávaly přímo před globálním publikem. Tyto a další události (některé méně dramatické) pak způsobily přeorientování lidského myšlení z národně-lokálního na myšlení globální. Lidé si tak začali více uvědomovat propojení s druhými a jsou i přístupnější a otevřenější ke globálním otázkám a procesům, kterými se v minulosti tolik nezabývali. Jak uvádí Giddens, tento posun ke globálnímu pohledu má dva velmi důležité rozměry:

- Lidé si stále více uvědomují, že jsou součástí globálního společenství a že sociální zodpovědnost přesahuje hranice státu. Sílí přesvědčení, že v krizových situacích je mezinárodní společenství povinno jednat, hájit fyzické zdraví lidská práva, v případě přírodních katastrof mají tyto intervence charakter humanitární pomoci a technické podpory.
- Globální pohled přináší i fakt, že lidé hledají zdroje své vlastní identity mimo národní státy. Tradiční pojetí národních států prochází hlubokou transformací na jedné straně, na straně druhé dochází k velkému oživení lokální kulturní identity. Například obyvatelé Skotska či Baskicka se tak možná spíše ztotožní a identitou skotskou či baskickou (nebo jednoduše evropskou), než britskou nebo španělskou. V mnoha ohledech je národní stát jako zdroj identity na ústupu, vlivem politických posunů na regionální a globální úrovni slábne orientace lidí na státy, ve kterých žijí. (Tamtéž, s. 126-130).

6) Globální velkoměsta - globalizace hluboce ovlivnila i velká města, která je učinila více závislými na sobě a posílila propojení mezi nimi napříč hranicemi. Vazby fyzické i virtuální jsou dnes hojné a vznikají velkoměstské sítě. Z velkoměst se tak stávají životně důležitá střediska globální ekonomiky. Urbánní centra se stala rozhodující v koordinaci informačních toků, řízení obchodních aktivit, inovování

nových služeb a technologií a také šíření a současně v koncentraci moci. Saskia Sassen (in Giddens, 2013, s. 222), která se zabývá problematikou velkoměst a globalizace, používá termín globální velkoměsto ve smyslu „*urbánních center, která jsou sídlem ředitelství velkých nadnárodních korporací a mají nadbytek finančních, technologických i poradenských služeb.*“ Ve své práci *The Global City* (globální velkoměsto, 1991) zkoumá New York, Londýn a Tokio a na základě studie tvrdí, že vývoj světové ekonomiky vytvořil pro hlavní velkoměsta neobvyklou strategickou roli. Velkoměsta tak získala čtyři nové charakteristiky:

1. *Pro globální ekonomiku se z nich vyvinula „místa, odkud se vydávají povely“ – centra řízení a politického rozhodování.*
2. *Taková velkoměsta jsou klíčovými místy pro finanční firmy a firmy se specializovanými službami, které mají rozhodující význam pro ovlivňování ekonomického vývoje, nejen pro samotnou výrobu.*
3. *Pro nově se rozvíjející průmyslová odvětví jsou centry výroby a inovace.*
4. *Tato velkoměsta představují trhy, na nichž se „produkty“ ze sektoru financí a služeb kupují, prodávají a disponuje se jimi všemožnými způsoby.*

Spolupráce velkoměst není omezena pouze na regionální úroveň, ale stále významnější roli hraje i v mezinárodních politických, ekonomických a sociálních otázkách. Formální i neformální propojení mezi velkoměsty začíná působit jako globalizační síly stále sbližující vzdálené části světa (Tamtéž, s. 222).

Globální město má ale i svou odvrácenou tvář. Například v New Yorku má své pobočky téměř 350 zahraničních bank a více než 2500 dalších zahraničních finančních korporací. Takto vysoká koncentrace finančních a nadnárodních společností s sebou přináší také jisté důsledky. Osoby, které pracují v oblasti financí či globálních službách, pobírají vysoké platy a v oblastech, ve kterých žijí, je pak také velmi vysoká životní úroveň. To má následně dopad na pracovní trh – jednak ubývá pracovních příležitostí ve výrobě, naopak přibývají nové pracovní příležitosti v restauracích, hotelech a malých obchůdcích s módním zbožím. Tato místa ovšem bývají špatně placená. Zatímco platy a bonusy těch nejbohatších stále rostou, mzdy lidí, kteří uklízejí nebo hlídají jejich kanceláře, naopak klesají. Lze tedy říci, že ve stejné oblasti tak současně s bohatstvím a vysokým životním standardem roste i chudoba (Giddens, 1999, s. 462).

1.3 GLOBALIZACE A SPOLEČNOST

Svět se v mnoha směrech stal jediným systémem, ve kterém jsou téměř všichni navzájem propojeni a jsou závislí jeden na druhém. Tento globální systém není ale pouze prostředím, ve kterém se jednotlivé společnosti vyvíjí a mění. Vazby sociální, politické a ekonomické, překračující hranice jednotlivých států, zásadním způsobem ovlivňují osudy jejich obyvatel. Globalizační procesy přinesly mnoha obyvatelům rozvinutých průmyslových zemí spoustu výhod. V současnosti máme mnohem větší výběr zboží a potravin než v minulosti, komunikační propojení s celým světem atd. Současně však to, že jsme součástí širšího světa, přispívá ke vzniku některých závažných problémů, kterým musíme čelit (Giddens, 1999, s. 82-83).

1.3.1 GLOBALIZACE V OBLASTI EKONOMICKÉ, POLITICKÉ A TECHNICKÉ

Ekonomická globalizace

Hnacím motorem současné integrace je globalizace ekonomických aktivit, podporující výrobu a trhy různých zemí, a to prostřednictvím obchodu se zbožím, službami, pohybem kapitálu, informací a navzájem provázanou sítí vlastnictví a řízení nadnárodních společností. V současnosti je tento pojem vnímán velmi rozporně. „*Je důsledkem přesycenosti domácích trhů a uplatňováním se na nových odbytích, projevem hledání a využívání nových či levnějších materiálních i lidských zdrojů, alokování kapitálu tam, kde přinese nejlepší zhodnocení.*“ (Veber, 2009, s. 327). Znamená to zavedení dělby práce v celosvětovém měřítku, monitorování a využívání výhodnějších zdrojů z hlediska surovin, levné pracovní síly, schopných lidí, koupěschopné poptávky v oblastech, které nabízejí nejvhodnější podmínky.

V posledních dekádách byly globalizační trendy umocněny:

- tendencemi omezujícími úlohu národních teritorií, nacionalismu, protekcionismu a směřující ke světu bez hranic,
- rozvojem komunikačních a logistických systémů výrazně zkracujících vzdálenosti,

- změnou politických priorit národních vlád – přechod od sociálního státu k liberálně orientované politice,
- zaváděním investičních pobídek pro zahraniční investory např. bezcelní zóny, daňové úlevy, poskytnutí vhodných pozemků, dotace na vytvořená pracovní místa apod.

Ve smyslu globalizace se ještě donedávna používal pojem internacionalizace světového hospodářství. Pojmy se podle některých autorů liší tak, že internacionalizace představuje zahraniční obchod se zbožím vytvářeným výrobou organizovanou v rámci národního hospodářství. V případě globalizace pak státní hranice již nehrají žádnou roli (Tamtéž, s. 328-329).

Globalizace politická

Vztahy mezi globalizací a změnou funkce a významu národního státu nejsou často transparentní. Rychlost těchto změn se zvýšila zejména po rozpadu bipolárního světa. V řadě posttotalitních a rozvojových zemí (nejenom tam) vedl k jevu označovanému za vyprazdňování státu (hollowing out), částečně způsobené globalizací a částečně jako důsledek uplatňování nástrojů neoliberální politiky, například privatizace, deregulace, liberalizace. Základ změn sítě politických vztahů vidí Bauman v proměně obsahu lidské svobody.

Teorie o světové politice byly ještě v době studené války považovány za totéž, co mezinárodní vztahy. Národní státy tato koncepce považovala za místa politické moci a autority. Po událostech 11. září 2001 dochází k hlubší proměně světové politiky, determinované globalizací. *„Rozdíl symbolizuje sémantický posun od slova národ ke konceptu mimo národ.“* Mezinárodní perspektiva vychází z hlavní pozice národních států, mimonárodní koncept pak nepředstavuje žádnou hypotézu o dominantních rysech mezinárodní politiky či hlavních aktérech, což umožňuje o světové politice uvažovat mnohem komplexnějším způsobem. I když státy stále zůstávají aktérem, jsou ale pouze jedním (i když důležitým) hráčem.

Záležitosti regionální globální politiky také mnohdy přesahují rámec chápané geopolitiky. Proto jevy jako pašování drog, tok kapitálu, klimatické změny, ilegální

migrace a terorismus (které neznají hranice), nemohou být respektovány. Mezinárodní spolupráce a koordinace se tak stává nezbytným požadavkem zvládnání globalizace světa. Zásadní změny jsou i ve světovém vojenském pořádku. Globální i regionální bezpečnostní instituce se staly důležitějšími, i když už dávno ztratily roli, kterou měly během studené války (NATO). Většina států dnes volí multilaterální uspořádání a instituce ke zvýšení své bezpečnosti. Poprvé v historii se tak národní bezpečnost může zajišťovat jenom když se národní státy spojí a sjednotí zdroje, technologie, výzvědné služby, autoritu a moc. Globalizace působí jak na změny, tak na udržování kontinuity. Například v oblasti vojenské moci státy stále potvrzují svoji autoritu, na druhou stranu ale státní autorita selhává a mizí při zabezpečování úkolů jako například ochrana životního prostředí nebo ovlivňování ekonomických procesů, kde autoritu přebírají nestátní organizace (Mezřický In: Dlouhá, 2006, s. 76-77).

Globalizace technická

V období po druhé světové válce došlo v rozsahu a intenzitě telekomunikačních toků k zásadní transformaci. Tradiční analogové telekomunikační signály byly nahrazeny digitálními. Docházelo k zefektivnění a zlevnění kabelové technologie, vývoj optických kanálů dramaticky zvýšil počet kanálů, které je možné naladit. V 50. letech 20. století byly položeny první transatlantické kabely. Šíření komunikačních satelitů od 60. let 20. století mělo zásadní význam v rozvíjení mezinárodní komunikace. Dopady tohoto komunikačního propojení byly a jsou ohromující. V zemích, kde je vysoce rozvinutá telekomunikační infrastruktura, mají domácnosti i úřady spojení s celým světem prostřednictvím telefonického signálu (pevné i mobilní linky), digitální a satelitní televize, elektronické pošty a internetu. Jako nejrychleji rostoucí nástroj komunikace se prosadil právě internet.

Všechny výše uvedené formy technologií šetří čas i prostor. Dva lidé z opačných konců zeměkoule spolu mohou hovořit v reálném čase, pomocí satelitních technologií si posílat dokumenty i obrázky. Rozšíření mobilních telefonů a internetu patří k procesům globalizace, které se stále zrychlují a prohlubují. Díky těmto technologiím může být v kontaktu čím dál větší počet lidí, a to i v místech, která byla dříve izolovaná, a tradiční technologie tam dostatečně nefungovaly (Giddens, 2013, s. 126-127).

S pokrokem v informačních a komunikačních technologiích souvisí přechod na novou, znalostně orientovanou, ekonomiku. Firmy se tak mohou díky tomuto pokroku snáze organizovat do multinacionálních společností. V důsledku toho se pak mění a zvyšuje mezinárodní konkurence, dochází k pohybům kapitálu, nových technologií, vědy a výzkumu do jiných zemí atd. Globalizace a s ní související internacionalizace umožňuje vznik nových příležitostí, současně dochází k zotřování mezinárodní konkurence a to se následně promítá do výzkumu a vývoje. Díky globalizované ekonomice dochází v oblasti vědy, technologií a inovací k rychlé propagaci a zavádění výsledků výzkumu, vývoje a inovací.

Zintenzivnění vývoje a výzkumu má přímou souvislost s růstem konkurence. Tento trend je nejvíce patrný v oblasti informačních technologií, biotechnologií, nano technologií a high-tech. Do výzkumu a vývoje pak plynou v rámci konsorcií masivní investice. I výzkum a vývoj se internacionalizuje a dochází k jeho přesouvání, v rámci národních firem, do míst, kde budou náklady na vývoj a výzkum nejnižší a současně nejefektivnější (mezinárodní mobilita). V souvislosti s globalizací a internacionalizací výzkumu a vývoje dochází k zavádění a transferu technologií (DLOUHÁ, 2006, s. 275).

Při identifikaci problémů současného světa přijala věda odpovědnost a hledá možnosti jejich řešení. Můžeme sledovat následující trendy:

- *otevírání vědy společnosti*
- *hlubší sepětí s řešením nejrůznějších otázek vnímaných jako společensky důležité*
- *přijetí odpovědnosti: propojení vědy s hodnotovými etickými koncepty*
- *rozvíjení konkrétních vazeb s různými společenskými skupinami, především s rozhodujícími činiteli (decision makers), soukromým sektorem a občanskou společností (Tamtéž, s. 278).*

1.3.2 SPOLEČNOST, RODINA, JEDINEC

„Tradiční představy jednání si často v zájmu výstižnosti berou ku pomoci organické metafory: střet byl čelem proti čelu, boj se vedl muž proti muži, spravedlnost byla oko za oko a zub za zub, debata se vedla od srdce k srdci, solidarita kráčela bok po boku,

společenský styk byl tváří v tvář, přátelství chodilo ruku v ruce a změna probíhala krok za krokem.“ (Bauman, 1999, s. 25).

Situace se změnila, doba se změnila, prostředky komunikace se změnilly. Díky globalizačním procesům, především jejím ekonomickým, politickým a technologickým vlivům se v návaznosti mění i společnost, rodina a život jedince.

Společnost

Globalizační procesy ovlivňují společnost, kulturu i náš individuální život. Přináší celou řadu nových aspektů, které jsou přímo ovlivněny globalizací ekonomickou. Vliv globalizace na společnost má tak velmi mnoho podob. Můžeme zmínit bohatství, kulturní nerovnosti, nerovnost příjmů, mocenské nerovnosti, sociální stratifikaci, nerovnosti v sociálních šancích (např. přístup ke vzdělávání nebo zdravotnictví).

Jedním ze zásadních vlivů globalizace na společnost lze považovat mobilitu, tedy mobilitu osob, kapitálu, služeb či informací. Jak uvádí Bauman (Tamtéž, s. 8): *„Všichni jsme chtě nechtě, záměrně nebo trpně v pohybu. Jsme v pohybu, i když se fyzicky nepohneme z místa: ve světě trvalé změny není imobilita realistickou alternativou. A přesto jsou účinky této nové situace nevyvážené. Zatímco někteří z nás začali být plně a skutečně „globální“, jiní jsou pevně usazeni ve své „lokalitě“ – což je ve světě, kde tón udávají a pravidla vytvářejí globálové, nepříjemná a těžko snesitelná věc.*“ Možnost odejít či se přestěhovat z dané lokality v případě nespokojenosti není ovšem tak snadné. Je třeba mít dostatečné možnosti a kapitál. Lidé závislí na dané lokalitě se také musí vypořádat s následky a rozhodnutími nezávislymi na jejich vůli, tedy na rozhodnutích učiněných na globální úrovni, což vede k odcizení a nerovnosti mezi elitami a obyvatelstvem závislým na své lokalitě.

„Být v pohybu má pro lidi na vrcholu a pro lidi na dně nové hierarchie zásadně odlišný, protikladný smysl, přičemž většina populace –, nová střední třída“ kolísající mezi těmito dvěma extrém – nese hlavní tíži tohoto protikladu, a v důsledku toho zakouší akutní existenciální nejistotu, úzkost a strach.“ (Tamtéž, s. 10). Střední třída je tak pod neustálým tlakem ze strany zaměstnavatele, který může vést až k sebeobětování se společnosti. Z obav, že by mohli přijít o zaměstnání, jsou pak ochotni obětovat část

soukromí a trávit v práci mnohem více času, což může vést ke vzniku depresí. Podle Baumana způsobila globalizace také nové rozdělení společnosti – na malou skupinu bohatých „globalizovaných“ a většinu chudých „lokalizovaných“.

Podle Becka sociální mobilita – stejně jako mobilita geografická, dokonce i každodenní mobilita mezi rodinou a prací – mění životní dráhy a životní situace lidí. Se všemi způsoby mobility jsou spojeny impulsy ke vztahům k rodině, kolegům, sousedům, v rámci práce, k regionální kultuře či krajině. Životní dráhy lidí se oddělují od podmínek a původních vazeb k vazbám novým, ve styku s nimi získávají novou realitu, díky které tak mohou prožívat svůj osobní osud (Beck, 2004, s. 125).

V souvislosti s mobilitou a globalizací je třeba zmínit pojem časoprostorová komprese. Jedná se o termín vyjadřující pochody, ke kterým dochází v důsledku informačních a technologických změn, tedy že svět se díky rychlosti přenosu informací stává menším. Přirozené hranice díky mobilitě lidí, zboží, kapitálu a informací již nemají svůj původní význam. Tyto globalizační procesy tak vedou ke „zmenšování světa.“ S tím souvisí i pojem tzv. deteritorializace (odúzemňování). Jev, kdy pomalu dochází ke změně vnímání prostoru, který se vlivem komunikačních a technologických inovací výrazně zmenšuje. Veličina vzdálenost již není zásadní měrnou jednotkou, tou se stává čas. (Harvey, 1990, s. 240-241).

Vztahem mezi prostorem a časem se ve své knize *Tekutá modernita* zabývá také Bauman, nazývá jej prostorovou expanzí. Podle Baumana by vztah mezi prostorem a časem by měl být i nadále proměnný a dynamický, nikoli strnulý a již daný předem. „Dobývání prostoru“ vyžadovalo stále rychlejší stroje. *„Akcelerovaný pohyb potřeboval větší prostor – akcelerace se stala jedinečným prostředkem maximalizace prostoru. Tato honička dostala jméno prostorová expanze a v sázce byl prostor - on byl hodnotou a čas nástrojem.“* K tomu, aby bylo možné maximalizovat tuto hodnotu (prostor), bylo především zapotřebí zaměřit se na hledání takových nástrojů, aby bylo možné vytčené úkoly provádět stále rychleji současně eliminovat neproduktivní, ztracený čas. (Bauman, 2020, s. 154).

Významnou roli také hraje internet umožňující neustálé spojení v reálném čase spojení s celým světem, dále pak televize, poskytující nám informace o právě

probíhajícím dění kdekoliv na zemi. Jako příklady projevu časoprostorové komprese můžeme uvést neustálou expanzi nadnárodních korporací, propojování finančních trhů, rapidní přenos informací a kultur, vliv médií, migraci obyvatel a současně zvyšující se počet uprchlíků, cizinců ve vyspělých zemích. Jako důsledky časoprostorové komprese lze považovat nové dělení obyvatelstva způsobené přístupem ke komunikacím a informačním technologiím na ty, kteří k nim mají přístup jsou zvýhodněni na úkor těch, kteří přístup nemají (např. lidé bez vzdělání, lidé žijící pod hranicí chudoby, starší generace atd.).

Ve všech typech společnosti se vyskytuje nerovnost. Sociologové k popisu nerovností používají termín sociální stratifikace. Trvalým rysem všech společenských systémů je ekonomická nerovnost. Jak uvádí Giddens: „*v moderní společnosti je nerovnost vyjádřena především třídními rozdíly, jež do značné míry ovlivňují život jedince, ale nikdy zcela neurčují jeho osud., ve společnosti existuje značná mobilita. Někteří lidé se nicméně ocitají v chudobě, z níž se jim nedaří uniknout. Pojem relativní chudoba je vlastně vyjádřením majetkové nerovnosti.*“ (Giddens, 1999, s. 285).

Rodina

Globalizace zasahuje skutečně do všech oblastí našich životů, je tomu tak i v případě rodiny. V dnešní době existuje po celém světě diverzita rodinných forem. Jen málo se změnilo tradiční rodinné systémy ve vzdálenějších asijských regionech, ostrovech Pacifiku a Africe. K rozsáhlým změnám však dochází ve většině rozvíjejících se zemích. Jedním z významných faktorů je šíření západní kultury. Především pak ideál romantické lásky, který byl v těchto zemích dříve neznámý.

Další významný faktor představuje centralizace vládní moci v oblastech, které se dříve skládaly z malých autonomních jednotek. Životy lidí začalo ovlivňovat nejen zapojení se do politického systému, vlády se navíc snaží jejich tradiční způsoby chování měnit. Některé státy (například Čína) kvůli problému s rychle rostoucí populací začaly zavádět programy, které prosazují menší rodiny, používání antikoncepce atd. Další vlivem je rozsáhlá migrace z venkova do měst. Muži odcházejí za prací do měst a rodiny tak zůstávají v domovské vesnici nebo se do města stěhuje nukleární rodina jako samostatná jednotka. V obou případech pak dochází k oslabení tradičních forem

rodiny a příbuzenských systémů. Zřejmě nejdůležitějším faktorem mající vliv na rodinné systémy, je rozkladný účinek pracovních příležitostí nabízených organizacemi jako státní úřady, plantáže, doly či průmyslové firmy v místech, kde existují.

Jak uvádí Giddens (Giddens, 2013, s. 313), jako první zdokumentoval úpadek rozšířených rodin William J. Goode v knize *World Revolution in Family Patterns* (Světová revoluce v rodinných modelech, 1963). I když trendy, které Goode rozpoznal v rámci dostupných zkoumání, odpovídaly zejména tehdejší době. Je zřejmé, že se rodiny vyvíjejí různými směry. Goode tvrdil, že vzhledem k procesu modernizace, rozšířeném po celém světě, je pravděpodobné, že se také manželská monogamní (nukleární) rodina stane dominantní formou, jelikož by vyhovovala potřebám industrializace a průmyslové kultury. Od 60. let 20. století však tempo změn v sociální oblasti a jejich dopad na rodinu vedly k určitým modifikacím, které Goode nemohl předpovídat. Rodiny dnes charakterizuje více široká škála forem než jednotný charakter.

Tyto závěry potvrzují i empirické studie rodiny v globální perspektivě prováděné v poslední době. Jednou z významných studií je studie švédského sociologa Gorana Therborna (In Giddens, 2013, s. 313) *Between Sex and Power* (Mezi sexem a mocí z r. 2004). Jedná se o rozsáhlou globální historii rodiny v celém průběhu 20. století (mimo časový úsek Goodeova zkoumání). Therborn se zabývá pěti hlavními rodinnými typy, které byly utvářeny určitými filozofickými nebo náboženskými názory na svět: *africký subsaharský (animistický)*, *evropský/severoamerický (křesťanský)*, *východoasijský (konfuciánský)*, *jihooasijský (hinduistický)*, *západoasijský/severoafriický (islámský)* a dva typy – *karibský a americký kreolský*, v nichž se kombinují prvky více než jednoho z pěti základních typů.

Therborn je přesvědčen, instituci rodiny strukturovaly tři ústřední prvky:

- *patriarchát nebo nadvláda mužů*
- *manželský a nemanželský stav* (jako regulace sexuálního chování)
- *opatření na kontrolu početí a porodnosti*

Největší změnou v minulém století je podle Therborna pokles globální míry porodnosti, kromě subsaharské Afriky, především z důvodu účinnějších metod kontroly

porodnosti, rostoucí prosperity a stále vyššího počtu zaměstnaných žen. Pro většinu zemí pak budou tyto změny znamenat snížení populace a stárnutí společnosti – starší lidé budou žít déle.

Nejvýznamnější doposud vypořádané následující změny:

1. *Vliv rodových klanů a dalších skupin založených na příbuzenství klesá.*
2. *Trend svobodné volby manžela či manželky zesiluje.*
3. *Práva žen získávají stále širší uznání.*
4. *Toleruje se vyšší míra sexuální svobody.*
5. *Obecný trend rozšiřování práv dětí.*
6. *Partnerství stejného pohlaví je přijímáno ve stále širší míře.*

Tyto trendy ale není dobré přeceňovat nebo se domnívat, že všude převládá rodina nukleárního typu. Ve většině kultur stále přetrvávají tradiční normy a normou je rozšířená rodina (Tamtéž, s. 313-314).

Vzhledem k tomu, že je kulturní charakter moderních společností velmi rozmanitý, existují i v pojetí rodiny a manželství podstatné odlišnosti. Klíčové rysy rodiny v Evropě a jiných západních zemích jsou:

- Rodina je monogamní a monogamie je ukotvena v zákoně
- Evropské manželství je založeno na ideji romantické lásky
- Moderní rodina je patrilinéární (děti získávají příjmení otce). Model neolokálního bydlení (sezdaný pár se odstěhuje od původních rodin do své nové domácnosti)
- Moderní rodina je nazývána jako nukleární (Tamtéž, s. 315).

Rodina je z hlediska socializace skupinou primární. Její život je charakterizován specifickým spojením biologických, hospodářských, morálních, psychologických, právních a jiných procesů, ve kterých se její jednotlivé funkce realizují. Za základní funkce rodiny jsou považovány funkce reprodukční, ekonomická, výchovná, socializační a ochranná (Kořa, 2013, s. 69).

Tendence k utváření nukleární rodiny v západní společnosti se začala projevovat po 2. světové válce. Nukleární rodina znamená, že mladí lidé po uzavření sňatku zakládají novou domácnost, kterou pak ve většině případů spolu s dětmi sdílí až do jejich dospělosti. Se zakládáním nukleárních rodin také souvisí rozpad rodin vícegeneračních, které byly typické pro agrární rodinu až devatenáctého a začátku dvacátého století.

Konkrétní podoba dnešní rodiny, její velikost a funkce úzce souvisí se společenskými podmínkami a sociální strukturou. Jak uvádí Kořa, sociologie pojímá rodinu od začátku 20. století jako primární skupinu a odborníky je mateřská rodina stále považována za nejlepší a nejpřirozenější prostředí socializace, začleňování člověka do společenských vztahů a osvojování si společenských rolí. Podle Matějčka (in Kořa, s. 70) je rodina *„biosociální skupina a její členové jsou navzájem spojeni svazky manželství, pokrevní příbuznosti nebo adopce žijí obvykle spolu ve společné domácnosti a spolupracují podle společensky určené, uznané a zakotvené dělby pozic a rolí uvnitř této sociální jednotky“*. Za nejdůležitější socializační funkce rodiny považuje zajištění citového zázemí všech členů a přípravu dětí pro život v dané společnosti (Kořa, 2013, s. 70-71).

Nejdůležitějšími funkcemi rodiny podle většiny sociálních badatelů jsou:

- Reprodukční (biologická) funkce, tedy zajistit trvání lidského rodu, představuje společensky schválenou formu sexuálního soužití.
- Emocionální funkce spočívá v tom, že každému členu poskytuje uspokojení potřeby citových vazeb, odreagování negativních pocitů (nevhodných ventilovat na veřejnosti či na pracovišti), představuje psychosociální azyl, slouží k uspokojování touhy po emocionální stabilitě. Velmi důležitou úlohu má rodina především v dětství a v dospívání. Vzájemné citové vazby a emotivní klima si pak jedinec odnáší do života a tvoří základ jeho vazeb k druhým, sobě samému i světu.
- Domestikační funkce je vyjádřením přirozené touhy člověka po zakotvení, nalézt své místo, někam patřit.
- Ekonomická funkce znamená, že každá rodina v různé míře uspokojuje materiální potřeby svých členů. Některými autory je ekonomická funkce (a její rozbor) považována za zásadní při hodnocení rodiny jako celku. Ve většině

moderních rodin je z ekonomických funkcí nejvýznamnější funkce spotřební a konzumní.

- Výchovná funkce je zaměřená na rozvoj v rámci individuálních možností jedince. Soužití v rodině vytváří socializační postupy a spolu se podílí na začleňování člověka do společenských vztahů i nalézání vlastního místa ve společnosti (Tamtéž, s. 70-71).

Vývoj a diverzita rodinných modelů

Diverzitou rodinných forem se v 80. letech zabýval sociolog Rapoport (In Giddens, 2013, s. 315-316) se svým týmem a přišel s tezí, že *„rodiny jsou dnes ve stadiu přechodu od společnosti, v níž existuje jediná základní norma, jak by rodina měla vypadat, ke společnosti, v níž se pluralita norem uznává nejen jako legitimní, ale dokonce jako žádoucí.*

Klasifikoval pro toto tvrzení pět typů diverzity (je rozšířeno o sexuální):

- Organizační - povinnosti v domácnosti i vztahy k širokému sociálnímu prostředí si rodiny organizují různými způsoby - kontrast ortodoxních rodin (žena hospodyně, muž živitel, dvoukariérové rodiny, rodiny s jedním rodičem samoživitelem atd.).
- Kulturní – co rodina poskytuje a jaké hodnoty respektuje - rozmanitost v rodinných formách přinesla přítomnost etnických menšin (např. z jižní a jihovýchodní Asie) nebo hnutí (feminismus....)
- Třídní - rozdělení na chudé vrstvy, dělnické vrstvy, střední a vyšší třídu
- Cesty života – jedinec může žít v úplné rodině, v rozvedené rodině, může se vdát, oženit, pak se rozvést. Jiný zase vyrůstal v rodině s jedním rodičem, projít několika manželstvími atd.
- Kohortovou – vztahující se ke generacím v rámci rodin. Například vazby mezi rodiči a prarodiči, lidé se dožívají vyššího věku, mohou být i tři nebo vícegenerační rodiny mající blízký vztah, např. vdaná/ženatá vnoučata, jejich rodiče a prarodiče.
- Sexuální – rodiny i partnerství se mohou formovat jak na základě heterosexuálních tak homosexuálních vztahů (Tamtéž, s. 315-316).

V moderní společnosti je rodina považována za jednu z nejdůležitějších institucí, jelikož předpokladem naší existence ve společnosti je právě naše existence v rodině. Dnešní rodina však prochází zásadní změnou a vlivem socioekonomických a sociálních tlaků se potýká s celou řadou problémů. Pro současnou společnost je typický nárůst bezdětných manželství, vysoký počet rozvodů, alternativní typy partnerství, velké množství neúplných rodin a také skutečnost, že dítě může být kariérní překážkou pro rodiče (Burgerová: In Kocurová a kol., 2013, str. 27).

Nejvýznamnějším charakteristickým znakem rodiny je její atmosféra. Atmosféra, která je jen velmi obtížně vyjádřitelná, objektivně téměř nedosažitelná, přece ji ale každý velmi intenzivně cítí, ať už je to člen rodiny nebo náhodný host. „*Čím více plní rodina svoje poslání, tím je domov přitažlivější a srdečnější. Především pocit, že tam patříme. Rodina zabezpečuje a chrání, nejenom materiálně a sociálně, ale i citově. Porozumět znamená ochotně naslouchat a zamyslet se, hledat společná možná východiska, citově podpořit ve chvílích neúspěchu.*“ (Štúr, 2002, str. 31).

Jak je nastíněno výše, rodinné vztahy mezi manžely, partnery, mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci, mezi vzdálenými příbuznými bývají mnohdy plné lásky, pohody a uspokojení, mohou ale být zdrojem velkého napětí, úzkostí, zoufalství. Tato stránka rodinného života s sebou přináší obrovské problémy, rodina může být zdrojem sporů vedoucím k rozvodům, existuje souvislost mezi rodinnými vztahy a duševními poruchami. Život v rodině tak není vždy idylický, objevují se problémy nerovnosti v rodině, intimní násilí ať už domácí násilí, sexuální zneužívání dětí či týrání dětí, rozvody a separace partnerů a s tím související nová partnerství, nevlastní rodiny a také alternativy k tradičnímu manželství a rodinnému životu.

Jedinec

Globalizací je ovlivněn každý z nás. Sociální vazby se rozvolnily, dochází k postupnému odpoutávání se jedinců od svých tříd, od rodin, od statusu daného pohlavím či od církve. Dnešní člověk je neustále v pohybu, rád cestuje, navštěvuje a objevuje nové země a kultury, navazuje nové kontakty.

Dalším důsledkem globalizace je v rámci globálního trhu stále širší nabídka spotřebního zboží. Globalizační procesy ovlivňují společnost, kulturní i náš individuální život, přináší celou řadu nových aspektů, které jsou přímo ovlivněny globalizací ekonomickou. Vliv globalizace na společnost má tak velmi mnoho podob, můžeme zmínit bohatství, kulturní nerovnosti, nerovnost příjmů, mocenské nerovnosti, sociální stratifikaci, nerovnosti v sociálních šancích (např. přístup ke zdělávání nebo zdravotnictví).

Co se týče spotřeby, člověk je neustále vystavován svodům široké nabídky spotřebního zboží, spotřební kultury. Objevuje se fenomén typický pro dnešní dobu, konzumentarismus. *„Dnešní průmysl se stále více přizpůsobuje produkci lákadel a pokušení. A je v povaze lákadel, že pokoušejí a svádějí, pouze dokud vábí z dálky, již říkáme budoucnost, protože pokušení dlouho nepřetrvá okamžik, kdy mu člověk podlehne – stejně jako touha nikdy nepřetrvá své uspokojení.“* (Bauman, 1999, s. 97).

Aby se k nám v rámci konkurence zboží a služby dostaly, musí zaujmout, vzbudit touhu a předstihnout konkurenci. Jakmile toho docílí, je třeba uvolnit prostor novým jiným předmětům touhy, aby se koloběh nezastavil. *„Způsob, jímž dnešní společnost utváří své členy, je diktován především povinností hrát roli konzumenta.“* (Tamtéž, s. 98). Konzument, by neměl k ničemu pevně přilnout, nic by nemělo vyvolávat pocit jeho oddanosti, žádné jeho potřeby by neměly být úplně uspokojené, žádné touhy by neměly být považovány za nejvyšší, ke každému příslibu a každému závazku by měla být připojena výhrada „na příště, na další“.

Ekonomika je orientována na okamžité uspokojení spotřebitele. Jelikož je v zájmu spotřební kapacitu neustále zvyšovat, konzumenti nesmí mít čas na oddech a na detailnější promýšlení, musí být neustále a napořád drženi ve střehu a vystavováni dalším a novým pokušením. Podle Baumana (Tamtéž, s. 102) nelze spotřební trh obviňovat ze svádění zákazníků, naopak tvrdí, že sami lidé aktivně vyhledávají svody a pokušení, protože je považují za nutnost, i když ve skutečnosti jde o jejich vlastní nutkání. Domnívají se, že jednají svobodně, ale to trh si je vybral jako konzumenty a tím jim vzal možnost jeho svody ignorovat.

Z Kellerova pohledu (Keller, 1995, s. 38-39) jsou lidé obětmi společnosti. Tvrdí, že konzumují a spotřebovávají z toho důvodu, že chtějí mít aspoň něco pod vlastní kontrolou. Toto popisuje jako chování „*bezbranných a zranitelných lidí, kteří se snaží vybudovat z cetek přinesených ze supermarketů aspoň jakousi ochranu před světem velkých organizací a velké politiky, hledícím s bludným a urážlivým zájmem kamsi skrze mimo ně.*“ Konzumenti jsou dle jeho názoru nuceni stále konzumovat především z důvodu udržení si společenského postavení. Není třeba chtít, aby se opakované konzumace vzdávali. Jelikož je pro ně společnost neuspokojující a nedostatečná, nenechají se tak připravit o svůj kousek štěstí a potěšení.

Díky globalizaci se také zásadně změnil charakter našich každodenních životů a zkušeností. Společnosti, ve kterých žijeme, procházejí hlubokou transformací. Současně s tím však ztrácejí zavedené instituce své místo. „*Nutí nás to k redefinování intimních i osobních stránek našeho života, jako jsou rodina, genderové role, sexualita, osobní identita, naše interakce s druhými i náš vztah k práci.*“ (Giddens, 2013, s. 144).

1.3.3 KULTURA, NÁBOŽENSTVÍ, TRADICE

Kultura

Nedílnou součástí globalizačních procesů jsou také procesy kulturní. V relativně otevřeném světě se střetávají, setkávají a prolínají různé kultury, které na sebe navzájem působí. A to buď přímo např. migračními pohyby, pohybem populace z chudých teritorií k bohatým (tzv. primární difúze) nebo nepřímo, kdy k setkávání se kultur dochází prostřednictvím komunikačních a informačních kanálů, např. tisk, televize, filmy, internet atd., tzv. sekundární difúze (Petrušek, online, cit. 2021-03-08).

Pojmy společnost a kultura jsou spolu velmi úzce propojeny. Společnost je systém vzájemných vztahů spojující jednotlivce. Kulturu tvoří hodnoty, ke kterým se lidé hlásí, normy, které dodržují a hmotné statky, které vytvářejí. Výstižné je vyjádření vztahu společnosti a kultury podle Giddense: „*Bez společnosti nemůže existovat žádná kultura. Platí to ale i naopak: žádná společnost nemůže existovat bez kultury. Bez kultury bychom vůbec nebyli lidmi, alespoň ne v tom smyslu, v němž toto slovo obvykle*

chápeme. Neměli bychom žádný jazyk, jímž bychom se mohli vyjadřovat, a žádný pocit sebeuvědomění, naše schopnost přemýšlet nebo uvažovat by byla výrazně omezena.“
(Giddens, 1999, s. 32).

Svět směřuje k jediné, sjednocené ekonomice. Obchodní aktivity i lidé se pohybují po celém světě stále častěji a ve větších počtech ve snaze najít nové trhy a ekonomické příležitosti. Kultura světa se tím mění a tak celé skupiny národů překračují hranice nejen států, ale i kontinentů. Vytvářejí nové kulturní spojení mezi novým adoptivním místem a místem, odkud pocházejí. „Hypercentrálním“ jazykem se stala angličtina. Dnes je již jen málo míst, pokud vůbec nějaká existují, která jsou tak vzdálená a nedostupná, aby se tam nedostal rozhlas, televize, počítače či letecká doprava, která do těchto míst přiváží turisty. Navzdory vytrvalému úsilí těchto kdysi izolovaných kultur světa uchovat si svůj prastarý způsob života je v průběhu jedné nebo dvou generací bude globální kultura transformovat.

K silám, které produkují globální kulturu, patří:

1. Televize, zprostředkovávající britskou a americkou kulturu skrze TV programy (BBC, MTV či seriál Přátelé) po celém světě každý den a která naopak adaptuje pro britské a americké diváky kulturní programy z jiných zemí, např. ze Švédska Robinson, Boj o přežití, Big Brother z Nizozemska.
2. Vznik sjednocené globální ekonomiky a obchodu.
3. Globální občanství, které je typické pro management velkých korporací, který značnou část svého času tráví cestováním po celém světě a který se spíše ztotožňuje s globální kosmopolitní kulturou než s kulturou svého vlastního národa.
4. Mezinárodní organizace, jako OSN, sdružení regionálního obchodu a vzájemné obrany, nadnárodní banky, globální finanční instituce, zdravotní organizace, mezinárodní organizace práce a další, které spolu vytváří globální politický, právní a vojenský rámec.
5. Elektronická komunikace (telefon, internet), která umožní v reálném čase komunikaci s libovolnou částí světa (Giddens 2013, s. 138-142).

Rozšíření globální kultury po celém světě zrychluje právě internet. Jeho prostřednictvím se po celé zeměkouli šíří víra a hodnoty, jako je právo na svobodný projev, rovnost mezi muži a ženami, demokratická účast ve vládě a honba za zábavou prostřednictvím spotřeby. Uváděné hodnoty podporuje i samostatná internetová technologie, jejímiž znaky jsou globální komunikace, zdánlivě neomezené a necenzurované informace a okamžité uspokojení.

Obavy z toho, že internet „vymete a nahradí tradiční kultury radikálně novými hodnotami“, by byly asi předčasné. Je zřejmé, že při jeho šíření po světě je s tradičními kulturami kompatibilní, ale může být i prostředkem k jejich posilování. Britský sociolog Roland Robertson (In Giddens, 2013, s. 142) se pokusil tyto dva vzájemně vyvažující se důsledky globalizace pojmově uchopit a použil pro ně termín glocalizace, kombinaci slov globalizace a lokalizace. Spočívá v tom, že aktivní lokální komunity upravují a přetvářejí globální procesy pro potřeby své kultury, nebo přimějí globální obchod přizpůsobovat své výrobky a služby místním podmínkám. Globalizace tedy nemusí zásadně a nevyhnutelně vést k uniformní, globální kultuře, ale naopak k rozmanitosti, pestrosti a mnohosměrným tokům kulturních produktů napříč společnostmi celého světa.

Náboženství

I když v počátku převažovaly analýzy politických důsledků a ekonomických faktorů globalizace, zájem se poslední dobou čím dál více obrací také k oblastem kulturním a duchovním. Globalizační procesy výrazně zasahují do sféry životního stylu, hodnotových orientací a způsobu vnímání světa a zpětně se pak tyto změny promítou do jednání lidí v ekonomické a politické sféře (Halík: In Dlouhá, 2006, s. 291).

Na světě existuje tolik různých náboženství, že se ani odborníci nejsou schopni shodnout na společné definici. Většina lidí západní společnosti má představu náboženství spojenou s křesťanstvím, spojenou s vírou ve vyšší bytost, která nám přikazuje dodržování jistých mravních pravidel a slibuje nám posmrtný život. V tradičních společnostech mívá náboženství v sociálním životě ústřední postavení,

symboly a rituály jsou obvykle napojeny na hmotnou kulturu a umění v dané společnosti, například tancem, hudbou, vyprávěním, malířstvím či sochařstvím. I když malé kultury nemají vrstvu kněží, praktikují je jedinci, kteří místní náboženské zvyky znají (například šaman, kouzelník).

Důsledky globalizace se v náboženství projevují různými způsoby. Sílí náboženská pluralita, mizí monopolní postavení náboženství. Jak uvádí Halík, podle Bergera (Tamtéž, s. 295) je důsledkem sekularizace „*demonopolizace*“ náboženství. Charakteristickým rysem dnešního světa již není sekularizace, ale náboženská pluralita. Náboženská orientace je dnes záležitostí svobodné volby. Různá náboženství se ocitla v tržní situaci a vzájemně si konkurují, někdy zase vytvářejí pakty a kartely.

S oslabením tradičních náboženských struktur sílí alternativní náboženství, označována jako hnutí, sekty či kultury. Dalším vlivem globalizace na náboženství je například jev, kdy pluralitní společnosti utvářejí nové podoby tradičních náboženství, které pak zpětně ovlivňují původní komunity. Jako příklad uvádí Halík situaci v USA, kdy se v důsledku zkušenosti s pluralitní společností mění charakter např. katolicismu, židovství. Americké židovství pak následně ovlivnilo judaismus v ostatních částech světa včetně Izraele (Tamtéž, s. 297).

Globalizace ovšem také vede k posilování vzájemného kontaktu mezi náboženstvími, kdy v důsledku stýkání se a prolínání náboženských světů dochází ke vzniku vícečetné náboženské identity, tedy skutečnost, že se jedinec hlásí k několika náboženstvím a různě je kombinuje. Rostou snahy o mezinárodní dialog mezi náboženstvími, objevují se snahy o spolupráci a dialog mezi politickými a náboženskými elitami (Tamtéž, 297-298).

Relativně novým pojmem je náboženský fundamentalismus. Tento pojem se obecně začal používat teprve v posledních dvou či třech desetiletích a ze značné míry vznikl jako reakce na globalizaci. „*Modernizační síly stále více podřívají tradiční prvky sociálního světa (jako nukleární rodina a nadvláda mužů nad ženami), a fundamentalismus tedy povstal na obranu tradičních přesvědčení.*“ V globalizujícím se světě, požadujícím rozumové důvody, trvá fundamentalismus na odpovědích založených na víře a odkazech na rituální pravdu: „*je tradicí obhajovanou tradičním*

způsobem. Daleko důležitější však pro něj je, jakým způsobem se tato obrana a ospravedlnování přesvědčení projevuje, než jeho samotný obsah.“ (Giddens, 2013, s. 654).

Tradice

Tradice a zvyky měly dříve velmi silný vliv na životy lidí. Faktory, jako sociální třída, gender, etnicita či náboženská příslušnost, mohly některé cesty úplně zavřít, jiným zase otevřít. Tradice určovala, že přirozenou sférou života ženy byl domov, její život a identita byly v zásadě určeny identitou jejího otce či manžela. Osobní identity byly v minulosti formovány v kontextu komunity, do které se narodily. Životní styl, hodnoty, morálka, v dané komunitě převládající, pak pevně a striktně vymezovaly hranice způsobu života. V době a podmínkách globalizace dochází k výrazným změnám.

Nový globální řád a lokální komunity se vzájemně ovlivňují, význam a váha tradice je na ústupu. Tradiční rámce identity se rozpadají a objevují se nové modely. Život je mnohem otevřenější. Vyžaduje reflexi a sebereflexi, neustále musíme reagovat na změny a přizpůsobovat se. Nedílnou součástí těchto procesů, které probíhají, jsou i takové zdánlivě bezvýznamné věci, jako způsob oblékání či trávení volného času, stejně tak i to, jak pečujeme o své tělo a své zdraví. (Tamtéž, s. 144).

1.3.4 DOPADY GLOBALIZACE

21. století je charakteristické řadou hlubokých společenských změn, které probíhají ve stejné době a na různých úrovních, které se ale vždy vzájemně propojují a ovlivňují. Tempo změn, které již probíhají nebo začínají, se stále zvyšuje. Současnost ale nemá jasnou představu, jaké budoucí společenské změny budou. Dnešní společnost bývá nazývána jako „*společnost postmoderní, informační nebo riziková, stejně jako různé prognózy a scénáře možného vývoje. V tomto smyslu a vzhledem k silicímu vnímání jednotlivého je současná moderní společnost společností otevřenou.*“ (Rýdl, 2012, s. 42).

Charakteristickým znakem současnosti je mnohočetnost životních forem a sociálních vztahů. Pluralismus (rozmanitost, mnohočetnost) stále získává na významu. Jako příklad důsledků pluralizace můžeme uvést rodinu. Z klasické formy

soužití několika generací se velmi rychle změnila do různých generačních dílčích forem. „*To ovšem znamená ztrátu velmi složitého předpokladu pro stabilní vývoj dětí a mládeže.*“ Mládež se tak stává na dalším vývoji pluralitní společnosti existenčně závislou a svými vlastními představami o životě tomuto vývoji přispívá. Tradiční modely sociálních vztahů a osobních životních stylů také ztrácejí na závaznosti. Postupně mizí nebo se diferencují, existují různé možnosti výběru mezi alternativními způsoby vztahů, a to u jedinců, v rodinných či partnerských vztazích, vztazích mezi pohlavími, generacemi, ve vzdělání i profesionálních kariérách. Zásadní vliv má pluralizace má také na jednotlivce. „*Plurarizace rozšiřuje možnosti individuálního jednání a rozhodování a zlepšuje šance pro sebeurčující život. Zároveň konfrontuje jednotlivce s požadavky a riziky svobody: musejí přebrat odpovědnost sami za sebe.*“ (Tamtéž, s. 43).

Věda a technika změnila, a mění, svět takovou rychlostí, která nemá v dosavadních dějinách obdoby. V současné době jsou vůdčími disciplínami vědeckotechnického pokroku informační a komunikační technologie a genové technologie. Velmi rychle vznikají nové informační sítě umožňující podnikům, institucím i jednotlivcům nové operace a aktivity. Velmi zřetelný je vliv nových technologií v oblasti práce, výroby a ekonomiky, ale také na společnost, kulturu a politiku. Působení nových technologií a médií je stále méně předvídatelné. Prognózy a scénáře budoucnosti, co se týče šancí a nebezpečí, jsou vyrovnané.

Jedním z velkých problémů, se kterým se bude muset v budoucnu nastupující generace vypořádat, je celkově se zrychlující růst počtu obyvatelstva. Než začnou působit celosvětová opatření k omezování porodnosti, bude počet obyvatel ještě několik desetiletí stále stoupat. V příštích letech se stane růst počtu obyvatel a mezinárodní migrace ústředním problémem mezinárodní politiky, „protože budou určovat míru ekonomického vývoje společnosti, její kulturní úroveň a celkové utváření makrosociálních vztahů.“ (Tamtéž, s. 46).

V souvislosti s propojováním se světových trhů, nových komunikačních technologií, které umožňují globální výměnu informací i pro jednotlivé uživatele, a vývojovými problémy světa je třeba stále širší mezinárodní spolupráce a vzájemné setkávání se lidí ze všech konců světa. „Globalizace a zároveň stahování se do vlastní (důvěrně známé)

životní sféry, mezinárodní spolupráce a silný růst nacionalismu, multikulturální požadavky a přitom odmítání všeho cizího se jeví jako určující symptomy současné, značně turbolentní, doby.“ (Tamtéž, s. 47).

Globalizace je velmi často spojována se změnami v rámci velkých systémů, např. světových trhů, výroby, obchodu, problémy socio-ekonomického a socio-politického charakteru, problémů environmentálních, globální chudoby, globální nezaměstnanosti či problémů genderových.

Důsledky globalizace jsou silně pociťovány i v našich soukromých životech. Ovlivňuje životy dětí, mládeže, rodičů, prarodičů a rodin. Je to jev, který mění naše osobní i intimní životy mnoha různými způsoby. „*Globalizující síly nevyhnutelně mění naše osobní životy, když vstupují do našich lokálních kontextů, do našich domovů a komunit prostřednictvím neosobních zdrojů, jako jsou média, internet, populární kultura, i prostřednictvím osobních kontaktů s jedinci z jiných zemí a kultur.*“ (Giddens, 2013, s. 144).

Dopady globalizace zásadně změnilы charakter našich každodenních životů a zkušeností. Společnosti, ve kterých žijeme, procházejí hlubokou transformací a současně ztrácí své zavedené místo a instituce, o které se opírají. My jsme pak nuceni redefinovat naše osobní i intimní stránky života, jako jsou rodina, genderové role, sexualita, osobní identita, naše interakce s druhými i náš vztah k práci.

V souvislosti s dopady globalizace nelze nezmínit pandemii COVID-19. Hlavní a naprosto neočekávanou událostí roku 2020 se stala pandemie nového koronaviru. S pandemií COVID-19 se s dech beroucí rychlostí objevily nové bariéry, které by v současné době, a především v současném „globálním“ světě nikdo nečekal a ani si je nedokázal představit. Dochází k zavírání státních hranic, je zakázáno cestování, paralyzování dodavatelských řetězců, omezování exportu a dalším problémům. Koronavirová krize je označována za první globální krizi, a to v doslovném slova smyslu. Téměř všichni lidé na této planetě se s ní nějakým způsobem potýkají, dotkla se nás všech. Jenom stěží bychom si kdy dovedli představit lockdown, který se týkal větší části lidstva. Ať žijeme kdekoliv na světě, musíme se na individuální úrovni potýkat s důsledky pandemie a uzpůsobovat jim svoje chování.

1.3.5 DOPADY GLOBALIZACE NA MLÁDEŽ

Zásadní dopady však má globalizace a neustálé proměny světa i na dnešní mladou generaci. Jak uvádí Rýdl (Rýdl, 2012, s. 51), při změnách, probíhajících v posledních desetiletích, lze formulovat společné znaky a vývojové tendence při utváření dětství a dospívání:

- v rozvinutých zemích dochází ke stálému snižování podílu dětí a mládeže na celkovém počtu obyvatelstva

- během posledních desetiletí vzniká velký počet různých forem rodinného soužití – např. nemanželské soužití, neúplné rodiny, rodiny nové s dětmi z prvního manželství, samoživitelky s dětmi atd.

- strukturální a systémové změny v oblasti zaměstnanosti a světa práce - zaměstnanost a svět práce se stal příliš dynamickým procesem neustálých změn, je tak velmi obtížné a svým způsobem i zatěžující předem dlouhodoběji vývoj plánovat. *„Vzhledem k stálému a reálnému významu vzdělání, jehož hodnota pro život se ovšem stala nevypočitatelnou, se na nejvyšších místech budoucí orientace mládeže objevují získání pracovního nebo studijního místa, úspěch a dobré hodnocení v práci.“*

- stále větší vliv na socializaci mládeže mají různá média snažící se nahrazovat vzdělávací procesy a stimulovat jejich výsledky. Na mládež velmi silně a taky mnohoznačně, působí *„informace a hodnotové orientace zprostředkované a skrytě vnucované mediálním světem, jejichž prostřednictvím si mládež utváří vlastní sociální chování, vztahy k různým jevům a možnosti úsudku.“* Působení médií přináší vedle těchto problematických vlivů také zcela nové možnosti a šance ve způsobu využívání dat a informací pro utváření vlastního světa zábavy, her a učení. (Tamtéž, s. 52).

Dnešní mládež je znalá jazyků, ovládá práci s IT technologiemi, dovede prostřednictvím médií, a to jak mobilního telefonu či prostřednictvím sociálních sítí, komunikovat s celým světem. Potřebné informace umí okamžitě „vyhledat“, je neustále online. Mají možnosti studovat a pracovat v zahraničí.

Na druhou stranu jsou v neustálém stresu, závislí na sociálních sítích, stále v kontaktu a přitom sami. Jak uvádí Sak: *„Ve společenských vědách se již dlouhodobě a opakovaně objevují obavy z odcizujícího působení moderní společnosti, které vede*

k vytváření „osamělého davu“, atomizované společnosti. “ Toto osamocení je spojováno jednak s rozvojem průmyslové společnosti a s narušováním lokálních vazeb a komunit, zároveň také s rozvojem informačních a komunikačních technologií, které výrazně mění komunikační zvyklosti a mají vliv na všechny části sociálního systému. Tyto obavy dokazují i výsledky výzkumu Petra Saka, „kdy z odpovědí na otázku, zda se uživatelé internetu domnívají, že rozšíření internetu a zvýšení intenzity jeho využívání přinese do života také něco negativního, vyplynulo, že nejvyšší počet respondentů vidí toto negativum v izolovanosti (13%).“ (Sak, 2007, s. 274).

Dalším podstatným problémem v důsledku globalizace je pro mladou generaci podle Baumana (Bauman, online, cit. 2020-03-01) nejistota. *„Nejistota je velmi nepohodlná: dostanu dobrou práci, budu si moci pořídit dům nebo byt, budu moci poslat děti do školy? Co se stane, když onemocním? Když taková nenadálá událost přijde, nemáte prostředky, jak se bránit.“* Obvyklá rada zní – buďte flexibilní. Podle Baumana právě flexibilita způsobuje nejistotu.

2 VLIV GLOBALIZACE NA VÝCHOVU A VZDĚLÁVÁNÍ MLÁDEŽE

Pokud hovoříme o mládeži, máme na mysli určitou část populace s řadou společných znaků, které jsou pro ni charakteristické a odlišují je od dospělých a dětí. Chlapci a dívky se vzdalují od dětství a zároveň ještě nevstoupili do světa dospělých. Mladé generace, jejich životy a osudy, vždy přitahovaly a přitahují pozornost společnosti. Pokud chceme psát o současné mládeži, je zde na místě zmínit Sokrata, který už v 5. století př. n. l. konstatuje, že: „*mládež si zvykla na příliš velký přepych, přezírá autority a nemá úctu ke stáří.*“ (Kraus, 2006, s. 7). Doba je však jiná. Současná mládež vyrůstá v jiném světě. Mládež ale vždy patří k té společenské skupině, která představuje vzdělanostní, kvalifikační a produktivní potenciál pro další období.

2.1 VYMEZENÍ POJMU MLÁDEŽ

V pedagogickém slovníku je mládež definována jako *sociální skupina*, která je tvořena lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let. Ve společnosti již neplní role dětí, ale stále jim však není přiznávána role dospělých. Tato skupina je charakteristická svým způsobem chování, myšlení, má jiný systém vzorů, názorů, norem a hodnot (Průcha, 2013, s. 157).

Kraus definuje období mládí jako životní etapu mezi dětstvím a dospělostí. Jedinci nacházející se právě v této fázi života jsou pokládáni za členy sociální skupiny nazývané mládež. „*Mládež na rozdíl od mládí není biologický fenoménem, ani přírodním produktem, nýbrž sociokulturním jevem, jehož formy se odrážejí v historicko-sociální dimenzi, tzn. historicky měnící se seskupování mládeže, měnící se sociální postavení a právní vztah, ale i každodenní kulturní praktiky projevující se ve způsobu života mladých lidí.*“ (Kraus, 2006, s. 9).

Mládež je tvořena jedinci, kteří ještě nejsou sociálně zralí, zatím nezastávají všechny role a funkce dospělých, na tyto role se zatím připravují. Charakteristickými podmínkami pro to jsou podle Saka (jak uvádí Kraus): *příprava na výkon profese, profesionální adaptace a osvojování profese, postavení ve společnosti, v níž postupně přebírá společenské role jako role manžela, rodiče, voliče apod., interiorizace daného*

hodnotového systému, společenských norem, osvojování společenských mechanismů.“ (Tamtéž, s. 9).

Mládež má ve společnostech našeho typu ještě další podstatný význam, a to, že vnáší napětí a inovace do společnosti a představuje tak dynamizující skupinu mající význam především v historicky důležitých a převratných momentech.

Pro skupinu mládeže jsou také charakteristické osobnostní rysy. Podle Krause k nim patří především zvýšená kritičnost, touha po samostatnosti, svobodě myšlení a jednání, nevyrovnané sebevědomí, časté je i rozporuplné sebehodnocení. Mladí nemají rádi kompromisy, mají tendence negovat jednání ostatních. Navíc neradi přijímají kritiku, mají sklon radikálnímu řešení situací. Typická je i touha po dobrodružství, rychlé střídání citů, pocitů, nálad, impulsivnost. Také je to období krystalizace vlastních názorů na život, tříbení žebříčku hodnot, hledání smyslu a perspektiv života. (Tamtéž, s. 11).

Důležitým určujícím znakem mládeže je věk. Názory odborníků se, pokud se týče věkového rozmezí členů této sociální skupiny, různí. Především stanovení horní hranice věku. Dokumenty UNESCO uvádí hranici 26 let, materiály OSD pak rozmezí věku od 15-26 let, některé statistiky věk 29let, pedagogický slovník (jak již bylo zmíněno) období 15-25 let. Kraus uvádí interval, který začíná končícím dětstvím a končí dosažení sociální dospělosti, rozmezí 15-25 (30) let. Pro ustanovení horní hranice je pak především závazná délka přípravy na profesní dráhu. Hranice 30 let se tak týká především vysokoškoláků. Ohledně spodní hranice věku se odborníci většinou shodují, ta je daná věkem patnácti let (i když- např. úmluva o právech dítěte hovoří o dětech až do 18 let věku).

Nastává tak otázka, kdy se vlastně člověk stává doopravdy dospělým? „*Je to tehdy, když zaujímá na všech životních drahách, tj. rodinné, profesní i sociální aktivity, pozici dospělého člověka a také přebral všechny zmíněné role, které charakterizují dospělého člověka. Konkrétně, když se osamostatní ekonomicky i sociálně, založí rodinu (v současnosti případně volné soužití), když se systematicky zapojí do pracovního procesu, když se začne ve svém okolí aktivně projevovat, zapojovat.*“ (Tamtéž, s. 9-10).

2.2 SOUČASNÁ GENERACE ČESKÉ MLÁDEŽE A JEJÍ SPECIFIKA

„Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společnosti, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové.“ (Průcha, 2013, s. 157).

Jak vlastně charakterizovat současnou mládež, jaká dnešní mládež je? Pokud chceme vystihnout hlavní znaky současné mládeže, je třeba ji vnímat v dimenzích doby a společenských poměrů, ve kterých tato generace vrůstá a dozrává.

Významnou kategorií v sociologii je generace. Jak uvádí Sak, *“generace je současně objektem formování společností a subjektem jejího modifikování. Utváří kontinuitu i diskontinuitu společnosti a je nositelem změny. Střídání generací představuje pulsování sociální. Je to fenomén sociální evoluce v krátkodobém časovém horizontu. Změny, jichž je generace nositelem, mají charakter experimentu, v němž se prověřuje relevance změn pro další vývoj.“ (Sak, online, cit. 2021-03-08).*

Nositelem změn bývá zpravidla mládež a právě mladá generace. Vzhledem k tomu, že se věk populace prodlužuje, v současné době u nás žije hned šest generací vedle sebe.

V čem se od sebe generace liší a jaké jsou jejich charakteristiky? Sak uvádí následující generační typologie:

- *Tichá generace*, narozená v letech 1925 – 1945,
- *Generace Baby boomers*, narozená 1946-1964,
- *Generace X*, narozená 1965 – 1980,
- *Generace Y*, narozená 1981 – 1999,
- *Generace Z*, narozená 2000 – 2013,
- *Generace Alfa*, narozená 2014 - ... (Sak, online, cit. 2021-03-08).

Současná mladá generace je označována jako Generace Z (Chum uvádí roky narození 1995 až 2010). Jsou-li Y nazýváni jako Mileniálové, pak Z jsou takzvaní

Plurálové. Jsou zatím nejrozptřičenější a nejrozmanitější generací. „*Definování internetem a multikulturalismem, válkami a finanční krizí, rozpadem rodiny a v podstatě kompletní ztrátou jistot, obracejí se Z k sobě sama a individuální specializaci. Jejich prioritou je vzdělávání a rozvoj svých schopností, takže pokračují v individualistickém vývoji nastolením předchozími generacemi.*“ Pokud generace X věřila, že jim dá společnost šanci aktivně se zapojit do dění světa dle jejich představ, jestli generace Y věří, že dokáže společnost potichu změnit zevnitř, zdá se, že generace Z má v plánu na společnost úplně zanevřít. Jsou (podle zatím nejistých průzkumů) posedlí přímou zkušeností, na všechno si musí sáhnout, všechno musí prožít na vlastní kůži. Žijí ale zároveň odděleně a na „Síti“. Intelektuálně jsou vyspělí, dospívají příliš rychle, nechápou termíny jako status quo a tradice a tak nějak v podvědomí cítí, že si svůj svět budou muset vybudovat sami. Učitelé či prodejci se můžou snažit jakkoliv, nikdy nemůžou předběhnout dynamiku generace Z (Chum, online, 2021-03-02).

Nechuť k sexismu zdědili od Y, od X zase nechutí k rasismu, sami přidávají nechutí k nacionalismu. Tam, kde X měnili přístup k politice a k práci, Y přístup k rodině a veřejné správě, tam je od Z očekávána změna přístupu ke vzdělávání a financím. Přelétaví, a navíc s vlastní specializací, to pravděpodobně bude skoro nezachytitelná a divoká síla. Kombinace hladu po reálné zkušenosti spolu s životem v digitálním světě pomalu ale jistě přináší ukázkou dvojité podstaty budoucího lidstva obklopeného počítači a interaktivitou. Především věří ve své schopnosti vyřešit každý problém po svém, očekává se tak, že Z bude úplně obcházet tradiční společenská řešení (Chum, online, 2021-03-02).

Vývojem české mládeže od konce 2. světové války se zabýval Petr Sak (Sak, online, cit. 2021-02-15). Generace mládeže člení následovně:

- První generace – generace poválečná (budovatelská), ročníky narozené před 2. světovou válkou
- Druhá generace (reformní) – generace Pražského jara
- Třetí generace – generace normalizační
- Čtvrtá generace – generace transformační (nastupuje v devadesátých letech)
- Pátá generace – nastupuje kolem roku 2000

První čtyři generace jsou formovány významnými společenskými událostmi a změnami společenských podmínek, zatímco generace pátá je zformována novými technologiemi. Jak uvádí Sak: „*Čtvrtá generace do roku 2000 prožila ještě část života bez ICT v časoprostoru přirozeného světa. Jako děti si ještě hráli venku a hrozba zarachem od rodičů měla smysl. V páté generaci je již počítač vedle kolébky a mobil je hračka batolete.*“ Tato generace je stále více pod vlivem ICT, které stále mají stále větší vliv na osobnost, život, životní styl dalších populačních ročníků.

Charakteristickým znakem této generace je mimořádná diferencovanost. I když je mládež od poloviny devadesátých let subjektem pokračující sekularizace české společnosti, je v této generaci nejsilnější skupinou s ideovým nebo duchovním zaměřením katolická mládež. Výrazné jsou zde však i skupiny, které jsou orientované na spiritualitu, esoteriku či buddhismus. Znakem této generace konzumerismus, i když část generace tuto orientaci na spotřebu odmítá a hledá alternativní životní styl.

Co se vzdělávání týče, u generace současné mládeže lze pozorovat zajímavý fenomén, a to, že studují na několika vysokých školách, které jsou často vzájemně svým obsahem studia nekompatibilní. Jsou studovány buď postupně, nebo paralelně. „*Vnější shodnost skrývá dva druh motivace, odlišné životní styly a životní strategii.*“ První směr svým způsobem znamená odmítání dospívání, prodlužováním studia se odsouvá nástup do praktického života. Směr druhý vyjadřuje strategii na jistotu, tedy větší šanci uplatnit se v současné nejisté době (Sak, online, cit. 2021-02-15).

Digital native – digitální domorodec

Americký pedagog a publicista Marc Prensky zhruba před deseti lety zavedl pojem digital native – digitální domorodec, který použil ve svých článkách. Tento termín označuje generaci lidí, kteří se narodili po roce 1980, tudíž vyrůstali s počítači a internetem coby samozřejmou a přirozenou součástí svého prostředí. A to je právě i prostředí současné generace Z. „*Existence prostředí se všudypřítomnými digitálními a internetem propojenými technologiemi v kombinaci s aktivním využíváním těchto nových technologií vede k ostrému zlomu mezi generacemi*“. V praxi to znamená následující:

Typický jednadvacetiletý člověk za svůj život odeslal, respektive přijal 25 000 e-mailů nebo textových zpráv, strávil 10 000 hodin s mobilem, hrál 5 000 hodin videohry, 3500 hodin strávil na sociálních sítích, např. Facebook (Spitzer, 2017, s. 185-186).

Tento typický „digitální domorodec“ je většinou trvale online, neustále ve spojení s přáteli, příbuznými prostřednictvím emailu, textových zpráv, sociálních sítí, i několik hodin denně poslouchá hudbu a to i tehdy, když večer sedí u televize nebo hraje videohru. Nechává se budit mobilem, jeho první ranní aktivitou je kontrola doručených zpráv, je celý den online. Poslední sms odesílá před půlnocí a uspávat se nechá hudbou z iPodu nebo mobilu.

Dlouhodobě to ovšem znamená obrovskou psychickou zátěž. Na základě výzkumů mozku a především poznatků ohledně neuroplasticity můžeme s jistotou říci toto: *„život, jež člověk prožívá coby digital native, nemůže mít s naprostou jistotou jedno jediné: absenci následků.“* (Tamtéž, s. 187).

2.3 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ MLÁDEŽE

Jedním ze základních témat oblasti sociologie a v oblasti socializačních procesů je výchova a vzdělávání, které bylo a je považováno za důležitý prvek předávání hodnot a morálních pravidel společnosti.

„Výchova je záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultur apod.“ (Hartl, 2015, s. 680).

Vzdělání, jak uvádí Rýdl (Rýdl, 2012, s. 49), by mělo být chápáno jako *„individuální a společenský učební vývojový proces, v jehož průběhu jsou získávány následující dovednosti a rozvíjeny následující schopnosti:*

- nárok na sebeurčení a uskutečnění vývoje smyslu vlastního života,
- tento nárok přiznávat i ostatním lidem,
- převzít spoluodpovědnost za utváření mezilidských vztahů a ekonomických, sociálních, politických a kulturních poměrů,

- snažit se nacházet soulad mezi vlastními nároky, nároky nejbližších lidí a postupně celé společnosti.

Giddens definuje vzdělávání jako „*společenskou instituci, která umožňuje a podporuje nabytí dovedností, znalostí a rozšiřování obzorů.*“ Někteří teoretici považují vzdělání za stěžejní předpoklad pro naplnění našeho osobního potenciálu. Současně ale tvrdí, že vzdělání není definováno ani omezeno tím, co nás vyučují ve škole (Giddens, 2013, s. 761).

Vzdělávání je (podobně jako zdraví) komplexní politické, ekonomické, kulturní a společenské téma. Předmětem neustálých veřejných diskusí jsou důležitá politická a ekonomická rozhodnutí, zabývající se otázkami jak by mělo být vzdělávání zprostředkováno, kdo by za ně měl platit? Mělo by být vzdělávání placeno státem prostřednictvím daní a pak být pro všechny bezplatné nebo by měly vzdělávání platit přímo rodiny? Jaký druh vzdělávání by měl být zaručen? Jaké předměty má vzdělávání zahrnovat? Je cílem stejné základní vzdělání pro všechny v rámci všeobecného vzdělávacího systému bez ohledu na příjmy, pohlaví nebo etnický původ? Nebo by mělo být dovoleno bohatým platit svým dětem vzdělání mimo státní školní systém? Tyto sociální otázky, spolu s politickými a ekonomickými, se slučují ve stále komplexnější argumentaci. Mělo by vzdělání zahrnovat povinnou výuku náboženství? Povolit náboženské vzdělávání v necírkevních školách? Na jakých hodnotách by měly být vzdělávací systémy postaveny? Velký význam mají tato kulturní témata především v multikulturních společnostech a jsou předmětem politických diskusí.

Problematika výchovy a vzdělávání je důležitou platformou pro celou řadu názorových střetů. Netýká se pouze dění na školách, jsou to především diskuse o celkovém směřování společnosti a především o tom, jak co nejlépe vybavit mladé lidi pro život v globalizovaném moderním světě.

2.4 GLOBÁLNÍ VÝCHOVA

V dnešní době propojeného a měnícího se světa je nezbytné neustále sledovat nové trendy, umět se vyznat v nepřeberném množství nových informací, dávat je do vzájemných souvislostí, osvojovat si nové dovednosti a především umět včas reagovat

na změny. K tomu je třeba umět využívat nové možnosti spolupráce a také přehodnocovat své postoje. Není podstatou a zájmem vzdělávání připravit člověka na konkrétní povolání, ale otevírat jeho mysl širšímu světu a připravit ho na zásadní změny v budoucnosti. (Milěřová, In Kravánková, 2015, s. 4). Základy pro to, aby lidé dokázali obstát v globalizovaném světě a začlenit se do změn nutných pro ekonomický a společenský pokrok v souladu se životní prostředím, poskytuje právě globální rozvojové vzdělávání (Tamtéž, s. 4).

Globální rozvojové vzdělávání

Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní proces připívající k pochopení rozdílů a podobností mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích a usnadňuje tak pochopit ekonomické, sociální, politické, kulturní a enviromentální procesy, které je ovlivňují. Rozvíjí dovednosti a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby lidé byli schopni a ochotni podílet se na řešení místních (lokálních) i globálních problémů.

Vyspělé země už radu desetiletí reagují na problémy chudých zemí a podporují je cestou mezinárodní rozvojové spolupráce. S konkrétními formami pomoci narůstala i nutnost informovat obyvatele dárcovských zemí o širších souvislostech této spolupráce. Od 80. let 20. století se globální rámcové vzdělávání stalo nedílnou součástí vzdělávacích procesů vyspělých zemí

Cílem globálního rozvojového vzdělávání, jehož východiskem je agenda pro udržitelný rozvoj 2030, je *„podporovat schopnost lidí kvalifikovaně a objektivně porozumět globálním, regionálním, politickým, ekonomickým, sociálním, environmentálním a kulturním procesům včetně jejich vzájemných souvislostí propojenosti jejich dopadů.“*

Hlavní témata globálního rozvojového vzdělávání:

- Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa
- Lidská práva
- Globální problémy
- Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce

Problematika GRV spolu s osvětou jsou také nedílnou součástí strategického rámce Česká republika 2030 i Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2018-2030. Globálnímu rozvojovému vzdělávání věnují pozornost ve svých strategických dokumentech také organizace jako OECD, OSN, Rada Evropy, v souladu s Cíli udržitelného rozvoje (*Strategie GRV 2018-2030*, online, cit. 2021-03-01).

2.5 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

V souladu s novými principy kurikulární politiky, které jsou zformulovány v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR, tzv. Bílá kniha, a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let.

Vzdělávací dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní, Národní program vzdělávání (NPV) a rámcové vzdělávací programy (RVP). NPV formuluje požadavky pro počáteční vzdělávání jako celku, RVP vymezují závazné rámce pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní vzdělávání pak představují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle kterých se vyučuje na jednotlivých školách. Školní vzdělávací program si každá škola vytváří podle zásad stanovených v příslušném RVP.

Rámcové vzdělávací programy vycházejí z:

- nové strategie zdůrazňující klíčové kompetence, jejich vzájemné propojení s obsahem vzdělávání a uplatnění získaných dovedností v praxi, reálném životě
- koncepce celoživotního učení
- formulují očekávanou úroveň vzdělání, která je stanovena pro všechny absolventy jednotlivých stupňů vzdělávání

RVP podporují pedagogickou autonomii škol a odpovědnost učitelů za výsledky (Balada, 2007, s. 5).

2.5.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO GYMNÁZIA

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia je otevřený dokument, v určitých časových intervalech může být inovován v souladu s měnícími se potřebami

společnosti, zkušeností učitelů i podle zájmů a potřeb studentů. Jelikož se na nižším stupni víceletých gymnázií realizuje základní vzdělání a žáci zde plní povinnou školní docházku, řídí se pak na tomto stupni vzdělání Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. RVP pro gymnázia se tak vztahuje pouze na gymnázia čtyřletá a na vzdělávání na vyšším stupni víceletých gymnázií (Tamtéž, s. 6-7).

Principy Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia jsou následující:

- *je určen pro tvorbu ŠVP na čtyřletých gymnáziích a vyšším stupni víceletých gymnázií*
- *stanovuje základní vzdělávací úroveň pro všechny absolventy, škola ji musí respektovat ve svém školním programu*
- *specifikuje úroveň klíčových kompetencí, které by měli žáci na konci studia na gymnáziu dosáhnout*
- *jako závaznou součást vzdělávání zařazuje průřezová témata s výrazně formativními funkcemi*
- *podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu včetně vhodného propojování a předpokládá volbu vzdělávacích postupů, metod a forem výuky v souvislosti s potřebami žáků*
- *umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků se speciálními potřebami či pro žák mimořádně nadané*

Úkolem vzdělávání na gymnáziích je vybavit studenty klíčovými kompetencemi, všeobecným přehledem na úrovni středoškolsky vzdělaného člověka a především je připravit pro studium vysokoškolské a další typy terciálního vzdělávání, ale samozřejmě i na profesní specializaci a občanský život. Rámec vzdělávání na gymnáziu RVP stanovuje pouze obecně, školy mohou tento rámec obohacovat dle vlastních záměrů, potřeb a zájmů studentů i podle podmínek daného regionu. Svou profilací v souladu se svým RVP pak dotvářejí profil absolventa svého gymnázia.

Cílem vzdělávání na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií je:

- vybavit žáky klíčovými kompetencemi na úrovni předpokládané RVP G, na této úrovni školy by si měl osvojit kompetenci v učení, řešení problémů, kompetenci v oblasti komunikativní, sociální a personální, občanskou a kompetenci k podnikání
- vybavit studenty vzdělanostním základem popisovaným v RVP G – to znamená porozumění základní pojmům a metodám informatiky, využívání prostředků ICT, informačních a komunikačních technologií (online vzdělávání, spolupráce na zahraničních projektech a vytváření pozitivních postojů k potřebám znalostní společnosti
- připravit žáky k celoživotnímu učení, uplatnění v životě jak profesním, občanském tak osobním (Tamtéž, s. 8-9).

Francouzský pedagog Perrenoud, jak uvádí Skalková (Skalková: In Sak, 2007, s. 100), tvrdí, že: *utváření kompetencí má jedincům umožnit, aby mobilizovali, uplatňovali a zapojovali osvojené poznatky v složitých, rozmanitých a nepředvídatelných situacích.* Kompetence definuje jako *„schopnost účinně jednat v určitém typu situací, schopnost založenou na znalostech, která se však neomezuje jen na ně.“* Klíčové (tedy podstatné, základní) kompetence musí být pro každého jedince i společnost prospěšné i nezbytné.

Současné prostředí a situace podléhají neustálým změnám. Klíčové kompetence by pak měly umožnit neustálou aktualizaci k udržení kroku s nejnovějším vývojem. Odborná komise Evropské rady dospěla na základě diskusí k návrhu osmi klíčových kompetencí:

- *komunikace v mateřském jazyce*
- *komunikace v cizích jazycích*
- *informační a komunikační technologie*
- *matematická gramotnost a kompetence v oblasti matematiky, přírodních a technických věd*
- *podnikavost*
- *interpersonální a občanské kompetence*

- *osvojení schopnosti učit se*
- *všeobecný kulturní rozhled*

Kompetence je velmi široký pojem zahrnující znalosti, dovednosti, postoje, s orientací na nové aspekty, které jsou spojeny s celoživotním vzděláváním. Týkají se především sociálně-ekonomických a sociálně-politických souvislostí (Tamtéž, s. 100-101).

2.5.2 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

Součástí rámcových vzdělávacích programů jsou tzv. průřezová témata, z nichž některá reflektují cíle, témata a principy GRV. Globální rozvojové vzdělávání se částečně překrývá s interkulturním vzděláváním, environmentální výchovou k lidským právům, výchovou občanství a dalšími oblastmi vzdělávání.

Průřezová témata ve vzdělávání jsou chápána jako témata, která jsou v současnosti aktuální. Jejich úkolem je především ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání žáků. Průřezová témata procházejí průběhem celého vzdělávání. Na gymnáziu tak navazují na základní vzdělání, kde se s nimi studenti setkali poprvé. Tvoří povinnou část vzdělávání, svým výchovným a měřením i obsahem se pomáhají doplňovat i propojovat znalosti a dovednosti získané během studia. Pojetí a funkce průřezových témat příznivě ovlivňují utváření a rozvíjení klíčových kompetencí.

Obsah doporučených průřezových témat pro vzdělávání na gymnáziu je rozpracován do tematických okruhů, a ty pak obsahují nabídku témat. Všechny tematické okruhy jsou povinné. Do svého školního vzdělávacího programu musí škola zařadit všechny tematické okruhy. Výběr témat, hloubku, rozsah a formu jejich realizace ve vyučovacím procesu si již určuje sama škola a konkretizuje ve svém ŠVP.

V rámci výuky na vyšším stupni víceletých gymnázií a ve čtyřletých gymnáziích a jsou zařazena tato témata:

- *osobnostní a sociální výchova*
- *výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*
- *multikulturní výchova*

- *environmentální výchova*
- *mediální výchova* (Balada, 2007, s. 65).

2.5.3 CHARAKTERISTIKA, TÉMATIKÉ OKRUHY A PŘÍNOS PRŮŘEZOVÝCH TÉMAT

V rámci RVP G je každé průřezové téma rozděleno do několika tematických okruhů věnujícím se jednotlivým aspektům tématu. Studentům je pak dána možnost výběru oblasti nejvíce blízké jejich zájmu. Jedná se následující okruhy:

- globalizační a rozvojové procesy – okruh je zaměřený na pojem globalizace z hlediska teoretického, jak ovlivňují vývojové procesy globalizace v celém světě náš každodenní život, život každého člověka, zabývá se historickými přístupy v různých regionech a následně v globální úrovni, zahrnuje geografický, ekonomický a kulturní rozměr globalizace
- globální problémy, jejich příčiny a důsledky – obsahem tohoto okruhu je nerovnoměrný vývoj světa, chudoba a bohatství, nerovnost v ekonomickém, sociálním rozvoji, nerovnost vzdělání, životní prostředí, genderová nerovnost, lidská práva a politické přístupy na globální i lokální úrovni
- humanitární pomoc a mezinárodní rozvojová spolupráce – cílem tématu je vysvětlit studentům problematiku z hlediska historického (kolonizace, dekolonizace, studená válka), seznámit je s mezinárodními institucemi a jejich pomoci rozvojové spolupráci (OSN, světové finanční, ekonomické, kulturní a náboženské instituce), možnosti zapojení se do humanitární pomoci, humanitární pomoc a rozvojová spolupráce (ve smyslu pomoci, solidarity)
- žijeme v Evropě – představuje Evropu geograficky a geopoliticky, jazykové a kulturní okruhy, evropské kulturní kořeny a hodnoty jako demokracie, právo, křesťanství, umění, věda, ekonomie, rozmanitost životních stylů, významní evropští představitelé z oblastí vědy, kultury, politiky včetně těch, kteří měli a mají vliv na českou politiku, vědu a kulturu. Velmi důležitým bodem je otázka evropské integrace – historické vlivy, vývoj po druhé světové válce, společné

politik a instituce. Věnuje se České republice – historii a podstatným vývojovým mezníkům ovlivňujících ekonomický a politický vývoj, členství a pozice v EU, seznamuje s významnými osobnostmi a Evropany z českého prostředí, ať z oblasti vědecké, politické či kulturní.

- vzdělávání v Evropě a ve světě – cílem je seznámit studenty se vzdělávací politikou EU, vzdělávacími programy a možnosti se do nich zapojit, mobilitou ve vzdělávání, významné zahraniční univerzity, stipendia na zahraničních univerzitách. Obsahuje také srovnání našeho vzdělávacího systému u nás a v zahraničí. (Tamtéž, s. 71-73)

Přínosy k rozvoji osobnosti žáka

Každé průřezové téma (tedy jakýkoliv vyučovaný předmět) by měl být pro studenta přínosem, který bude v budoucnu užitečný. Přínosy pro studenty tohoto průřezového tématu jsou rozděleny do dvou oblastí:

1. Oblast vědomostí, dovedností, schopností - student by měl ze získaných informací vědomostí hledat souvislosti mezi jevy a procesy, umět si vytvořit vlastní názor, vyjádřit ho a obhájit, a to jak v kontextu politických, ekonomických, tak i sociálních problémů, ale současně umět přijmout i názor ostatních. Měl by porozumět historickým souvislostem v kontextu lokálním i globálním a naopak chápat lokální problémy ve vztahu k evropským či globálním konsekvencím.
2. Oblast postojů a hodnot – pomoci studentům k přijímání zodpovědnosti za sebe i za svět, ve kterém žijeme, aktivně se spolupodílet na řešení problémů na úrovni regionální, národní či mezinárodní. Student by měl ctít a rozvíjet etické hodnoty, především racionalitu, toleranci a sociální spravedlivost, zaujímat postoj k otázkám lidských práv, bránit se proti násilí. V souvislosti s tématem globalizace je pak zásadní vnímání globalizace, rozlišit klady a zápory a uvědomit si zodpovědnosti a práva evropského občana, pochopit podstatu evropského občanství (Tamtéž, s. 70-71).

Multikulturní výchova

Toto průřezové téma se snaží stimulovat, ovlivňovat nebo usměrňovat postoje a hodnotový systém studentů a posílit jejich schopnosti zapojit se multikulturních aktivit a být úspěšní v mezinárodní spolupráci. Téma se zaměřuje především i na poznání a pochopení kulturních rozdílů mezi lidmi nejrůznějšího původu, mezilidské vztahy, komunikaci mezi různými kulturami a přizpůsobení se životu v multikulturní společnosti.

Přínosy k rozvoji osobnosti žáka

V oblasti vědomostí a dovedností je to především pochopit významu a terminologii týkající se multikultury – národ, kultura, etnikum, identita, asimilace, integrace, inkluze, kulturní pluralismus, globalizace, xenofobie, tašismus, intolerance, extremismus, znát národní symboly, prostřednictvím studia cizích jazyků a dalších předmětů získat vědomosti a praktické dovednosti a přehled o kulturním a sociálním prostředí jiných zemí. Mít představu o postavení nadnárodních menšin, rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti, znát podstatu nevíce závažných sociálně patologických jevů a jejich důsledků pro společnost.

V oblasti postojů a hodnot studenta je zásadní pochopení skutečnosti, že všichni lidé jsou odlišné osobnosti bez ohledu na původ a odlišné projevy sociokulturních vzorců, dále schopnost respektovat důstojnost člověka, respektovat skutečnost, že každý člověk pochází nějakého etnika, uvědomit si svou vlastní kulturu a identitu, uplatňovat základní morální normy, uvědomovat si neslučitelnost rasové, náboženské či jiné intolerance s demokracií, studium cizích jazyků vnímat jako příležitost poznávat mezinárodní prostředí (BALADA, 2007, s. 5).

Globalizace ovlivnila mládež především v oblasti médií a nových technologií. Počítač, virtuální realita a kyberprostor jsou dalšími v řadě médií ovlivňující socializaci a sociální zrání mladé generace. Po historicky známé období lidstva socializace a sociální zrání dětí a mládeže vždy probíhalo v přirozeném světě. K zásadní změně dochází digitalizací životního pole a virtuálním životem v kyberprostoru, sociální zrání dětí začíná také probíhat v kyberprostoru. *„Nástupem nových informačních*

a komunikačních technologií do života společnosti, se vznikem kyberprostoru a s utvářením virtuální reality se proměňují také procesy začleňování do společnosti – socializace a sociální zrání.“ Jedinec se připravuje k životu ve společnosti právě sociálním zráním. Kyberprostor a virtuální realita přináší úplně nový typ reality. Tato skutečnost se do jejich sociálního zrání pak promítá dvěma způsoby – v jednom způsobu jde o sociální zrání prostřednictvím virtuální reality vztažené k přirozenému světu, ve druhém proudu je pak sociální zrání vztažené k virtuální realitě. (Sak, 2007, s. 255).

PRAKTICKÁ ČÁST

3 SWOT ANALÝZA – VLIV GLOBALIZACE NA VÝCHOVU A VZDĚLÁVÁNÍ MLÁDEŽE

Praktická část této diplomové práce se zabývá výsledky kvalitativního výzkumu uskutečněného prostřednictvím SWOT analýzy. V úvodu praktické části je tato technika popsána z hlediska teoretického, včetně možností jejího uplatnění pro strategické plánování či strategii změny. Následuje vlastní SWOT analýza, která identifikuje silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby vlivu globalizace na výchovu a vzdělávání současné české mládeže. Na základě výsledků analýzy jsou identifikovány strategické oblasti, včetně doporučení pro výchovu a vzdělávání mládeže.

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zpracovat SWOT analýzu, týkající se problematiky vlivu globalizace na výchovu a vzdělávání mládeže, na základě rozhovoru se středoškolskou psycholožkou a sociologem, vyučujícím sociologii na gymnáziu, následně poté formulovat jednotlivé závěry pro tvorbu doporučení v rámci výuky.

3.2 Nástroj šetření – SWOT analýza

Jednou z nejčastěji používaných technik strategické analýzy je SWOT analýza. Tato technika bývá standardně používána jako podklad pro generování alternativ strategií s využitím matice SWOT. Může být využita k více účelům, například jako podklad pro formulaci strategických cílů, pro definování vize, nebo může sloužit k identifikaci kritických oblastí, které pak slouží k vypracování doporučení či návrhů opatření (Grasseová, 2013, s. 87).

Definice SWOT analýzy dle Vebera: *SWOT – metoda analýzy silných a slabých stránek příležitostí a hrozeb v činnosti organizace. Silné a slabé stránky jsou organizovány dovnitř organizace, vrcholové vedení je může svou činností ovlivňovat. Příležitosti a hrozby jsou považovány za vnější faktory, kterých firma může využít nebo*

se jich může vyvarovat apod. Strategické řídicí aktivity musí směřovat k potlačování slabých stránek, s jistým předstihem predikovat možné ohrožení a za účelem prosperity organizace zhodnocovat silné stránky firmy a pružně reagovat na objevené příležitosti.“ (Veber, 2009, s. 510).

Využití SWOT analýzy nemusí být pouze při analýzách zaměřených na řešení problémů strategického řízení, lze ji zpracovat i jako osobní SWOT analýza jednotlivce, zaměřenou na identifikaci silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb. (Keřkovský, 2006, s. 206).

Analýza SWOT navazuje na modely S-C-P (Structure – Conduct – Performance) vyvinuté pro tvorbu strategie. Technika SWOT vychází z typické definice strategie, považující strategii za vytvoření budoucího způsobu řízení organizace, který zachová nebo zlepší její konkurenční postavení. Dobrou strategií je pak ta, která neutralizuje hrozby vnějšího prostředí, umožňuje využití budoucích příležitostí, umí těžit ze silných stránek organizace a odstraňuje nebo neutralizuje její slabé stránky.

Technika SWOT je založena na kombinaci (Veber, 2009, s. 533):

- *silných stránek (strenghts)*
- *slabých stránek (weaknesses)*
- *příležitostí (opportunities)*
- *hrozeb (threats)*

FÁZE PROVEDENÍ SWOT ANALÝZY

SWOT analýza bývá obvykle zobrazována pomocí matice, která ukazuje základní vazby mezi slabými a silnými stránkami, hrozbami a příležitostmi, na jejichž základě je možné potom přímo generovat možné určující strategie. Z těch je pak možné postupně konkretizovat strategická rozhodnutí – obecné cíle (záměry), formulovat konkrétní cíle (specifické) a úkoly pro jejich naplnění, což je účelem SWOT analýzy.

Provedení SWOT analýzy lze rozdělit do čtyř základních fází, a to na samotnou přípravu provedení SWOT analýzy, fázi identifikace a hodnocení silných a slabých

stránek uvnitř organizace, taktéž identifikaci a hodnocení příležitostí a hrozeb z vnějšího prostředí, a realizace vlastní SWOT matice (Tamtéž, s. 88).

První fáze: Fáze přípravná

1. Stanovení účelu tvorby SWOT analýzy

První a zásadní činností pro přípravu provedení SWOT analýzy je stanovení využití výšek, k jakému účelu má tato SWOT analýza sloužit. Standardně se používá metoda kombinací vnitřních a vnějších faktorů organizace, tedy zjištěných silných a slabých stránek a hrozeb a příležitostí.

2. Definování oblastí

Pokud má být SWOT analýza využita případně pro celou organizaci, je vhodné organizaci dle potřeb rozdělit do oblastí a ty potom analyzovat samostatně – například podle oblastí procesních, funkčních nebo podle modelu 7S.

3. Sestavení analytických týmů

Pro identifikaci a hodnocení faktorů je třeba sestavení skupiny zkušených pracovníků. Pro hodnocení je pak vhodné pro každou analyzovanou oblast určit specifickou skupinu lidí, která má v dané oblasti nejlepší zkušenosti a odborné znalosti.

4. Sjednocení metodiky a motivace týmu

Metoda SWOT analýzy nemá dosud pevný metodický rámec, může být prováděna jak ve formě kvalitativní, tak ve formě kvantitativní. Nejčastěji používané metody a nástroje SWOT analýzy jsou:

- 1) uplatnění tvůrčích metod – např. brainstormingu a metod získávání expertních výpovědí – např. delfská metoda, řízená diskuse
- 2) použití vhodných matic, grafů a formulářů, bodových škál
- 3) využití podkladů z hodnotících a analytických zpráv a studií

Důležitá a zásadní je též motivace členů týmu, především vědomím faktu, že jejich práce nebude zbytečná. K dispozici také musí mít dostatečný časový prostor a náležitě kompetence k získávání informací.

Druhá fáze: Fáze identifikace a hodnocení silných a slabých stránek uvnitř organizace

Identifikace silných a slabých stránek

Pokud je úspěšně zvládnuta první fáze, přípravná, může být zahájena fáze identifikace a hodnocení silných a slabých stránek. Identifikaci můžeme provádět několika způsoby, například obsahovou analýzou vstupních podkladů jako jsou studie, výroční zprávy, analýzy, prognózy, dále je možné využít dalších tvůrčích metod jako například brainstormingu, porad, řízených diskusí, nebo pomocí formuláře pro definování slabých a silných stránek v analyzované oblasti. Na základě faktů, znalostí a zjištěných informací se vytvoří seznam identifikovaných slabých stránek. Zásadní je u každé slabé stránky uvádět, proč je považována za slabou a zařazení zdůvodnit (Tamtéž, s. 88-89).

Hodnocení slabých a silných stránek

Po identifikaci následuje zhodnocení všech faktorů v každé analyzované oblasti z hlediska jejich výkonnosti, můžeme využít stupnici od velmi silné stránky až po velmi slabou. Hodnocení je možné také provádět pomocí formuláře.

Třetí fáze: Fáze a identifikace příležitostí a hrozeb z vnějšího prostředí

Je-li provedena identifikace silných a slabých stránek organizace, může začít třetí fáze, fáze identifikace a hodnocení příležitostí a hrozeb z vnějšího prostředí. V rámci této fáze je postup rozdělen do tří na sebe navazujících kroků:

a) Identifikace hrozeb a příležitostí z vnějšího prostředí

I zde můžeme, stejně jako u identifikace silných a slabých stránek, provádět identifikace několika různými způsoby. Zpravidla se využívají podklady ze strategických analýz vnějšího prostředí, které mohou být provedeny například metodou PEST, případně PESTLE. I zde na základě faktů a informací zjistíme hrozby pro danou

analyzovanou oblast a vytvoříme seznam zjištěných hrozeb. Zásadní je u každé hrozby uvádět, proč je pro tuto analyzovanou oblast považována za hrozbu.

b) Hodnocení hrozeb

Hodnocené hrozby pro organizaci vždy představují jisté riziko, s aktuálností hrozby toto riziko ještě narůstá. V první řadě se hodnocení hrozeb vztahuje k určení závažnosti dopadu hrozeb z vnějšího prostředí, v případě, že mohou nastat. Následně u jednotlivých hrozeb zjišťujeme, jaká je pravděpodobnost jejich vzniku.

c) Hodnocení příležitostí

Postup hodnocení u příležitostí je obdobný jako u hrozeb. Důležité je vymezení veličiny, která bude rozhodující při seřazování zjištěných příležitostí. U příležitostí je touto hodnotou hodnocení přínosu. Nejdříve se vyhodnocuje atraktivita dopadu příležitostí z vnějšího prostředí a dále pravděpodobnost vzniku těchto příležitostí.

Čtvrtá fáze: Tvorba matice SWOT

Pokud jsou provedeny identifikace a hodnocení silných a slabých stránek organizace, hrozeb a příležitostí, následuje čtvrtá fáze, tvorba matice SWOT.

V této fázi jsou zásadní dvě činnosti:

- 1) zaznamenání faktorů se strategickým významem, tedy silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby, ze kterých budou následně vybírány alternativy strategií
- 2) generování alternativ strategií, kombinují se silné a slabé stránky s příležitostmi hrozbami, vznikají pak čtyři typy alternativ:
  - *WO strategie - překonání slabých stránek využíváním příležitostí z okolí*
  - *SO strategie - využití silných stránek ke zhodnocení příležitostí z okolí*
  - *WT strategie - obranné strategie zaměřené na odstranění (překonání) slabých stránek a vyhnutí se vnějšímu ohrožení*
  - *ST strategie - využití silných stránek k překonání hrozeb*

Jak uvádí Grasseová, i tato technika má své výhody a nevýhody. Výhodami jsou především její univerzálnost, srozumitelnost a relativní jednoduchost. Někdy ale právě

toto vnímání jednoduchosti může vést k nesprávnému využití a pochopení, jelikož jsou výstupem jen krátké, jednoduché a neuspořádané seznamy faktorů. Rizikem je také vysoká subjektivita. Pro zvyšování objektivity je vhodná spolupráce vícečlenných týmů, pracovníků z různých úrovní v organizaci, dále se doporučuje využití jednotného metodického postupu realizace SWOT analýzy (Tamtéž, s. 91-92).

3.3 Využití SWOT analýzy pro strategické řízení a plánování ve školách

Definice strategie:

Možnost využití SWOT analýzy k účelům vypracování strategií, vizí, plánování strategických cílů a následné implementace ve školách je přehledně zpracován v Manuálu strategického řízení a plánování ve školách. V této praktické publikaci je formulována definice strategie následovně: „*Strategie organizace je soustava dlouhodobých cílů. Je vypracovaná na základě vize, auditu a SWOT analýzy (zhodnocení slabých a silných stránek, příležitostí a ohrožení.*“ (ELIÁŠ, online, cit. 2021-03-08). Strategie by měla být vypracována na základě analýzy současného stavu organizace.

Strategické plánování

„Plánování je výchozím bodem, který předchází výkonu všech ostatních manažerských činností. Je tomu tak proto, že součástí plánování je vymezení cílů a značení cest, jimiž má být těchto cílů dosaženo. Dosažení cílů bezprostředně závisí na realizaci ostatních manažerských funkcí – na implementaci, organizování, komunikování, kontrolování.“ (Eliáš, online, cit. 2021-03-08).

Součástí procesu strategického řízení je strategické plánování. Jedná se o proces, ve kterém jsou definovány strategické cíle a určují strategie celé organizace nebo její organizační jednotky, tak aby bylo efektivně využito zdrojů organizace v souladu s příležitostmi trhu. Jedná se o plánování v podmínkách neurčitosti prostředí. Proto je třeba vytvářet předpoklady, prognózy týkající se očekávaného vývoje prostředí.

Výsledkem strategického plánování je získání výhodnější pozice na trhu proti konkurenci (Cimbálníková, 2012, s. 23).

Pro strategické plánování je zásadní stanovit cíl, tedy konečný stav, ke kterému by měly směřovat všechny plánovací aktivity. Cíle organizace mohou být formulovány s různou mírou obecnosti, mohou mít věcnou podobu, které odpovídá hierarchická soustava plánů. Bez jasných cílů se řízení stává nahodilým procesem. Cíl je konkretizovaná představa budoucího stavu, výsledku, kterého má příslušný objekt dosáhnout a pro který byl sestavován. V procesu vyjednávání a stanovování cílů se doporučuje naplnit požadavky pomocí metody SMART (Veber str. 102-108).

Pro formulaci cílů se doporučuje využít pravidlo SMART. Cíl má být:

- Specifický (specific) – konkrétní, jasný
- Měřitelný (measurable) – dosažení či nedosažení cíle by mělo být měřitelné
- Akceptovatelný (agreed) – tým pracovníků musí cíle akceptovat za své
- Realizovatelný, relevantní (relevant) – je cíl reálný a dosažitelný, není příliš snadný či naopak náročný?
- Termínovaný (timed) – do kdy má být cíl splněn, lze stanovit termín splnění?

Změna

„Při strategickém řízení a plánování se většinou usiluje o zlepšení současného stavu směrem k vyšší kvalitě. Strategické řízení a plánování je tedy řízením změny.“ (ELIÁŠ, online, cit. 2021-03-08).

Etapy řízení změny:

Destabilizace - analýza a rozhodování – plánování – implementace – reflexe – stabilizace.

Ne každá změna bývá vítána a není snadné ji prosadit, nejčastějšími příčinami odporu či výhradami ke změně jsou obava a strach z nového, nedůvěra ve vlastní

schopnosti, špatná předchozí zkušenost, nepochopení potřeby změny, nedostatek tolerance, neznalost kontextu atd. (Eliáš, online, cit. 2021-03-08).

3.4 Příklad SWOT analýzy v praxi – Průmysl 4.0

Techniku SWOT analýzy používá například vládní meziodvětvová komise, která vypracovala dokument Národní iniciativy Průmysl 4.0. Dokument vznikl z podnětu Ministerstva průmyslu a obchodu a jeho účelem bylo představit téma a rozvířit společenskou diskusi o potřebě akčního plánu pro vyhlášení a Implementaci iniciativy Průmyslu 4.0.

Navazuje na něj dokument Iniciativa Průmysl 4.0. V oblasti výzkumu a vývoje navazuje na Národní politiku výzkumu, vývoje a inovací České republiky na léta 2016-2020, navrhuje opatření v oblasti výzkumu a vývoje vážící se také na rámec vyplývající z této politiky.

Cílem dokumentu je poskytnout klíčové informace, které souvisí s tématem čtvrté průmyslové revoluce, ukázat možné směry a především nastínit návrhy opatření, které by mohly podpořit ekonomiku a průmyslu ČR a také pomoci připravit celou společnost na absorbování této technologické změny. Jedině tímto způsobem je možné zajistit konkurenceschopnost a ekonomickou atraktivitu ČR (*Iniciativa Průmysl 4.0*, online, cit. 2021-03-07).

Součástí dokumentu je SWOT analýza zabývající se oblastí vzdělávání (*Iniciativa Průmysl 4.0*, online, cit. 2021-03-07), právě tato je uváděna jako příklad:

1. Vzdělávání:

Obstát nárokům na kvalifikace, které vyplývají z Průmyslu 4.0, jak v odvětvích vytvářejících nové technologie, tak v těch, která je využívají, je nezbytné zásadně zkvalitnit celý vzdělávací systém. Poznatky o průmyslu 4.0 se musí proniknout do celé populace, to si vyžádá zavedení nových studijních oborů a předmětů, poznatky potřebné pro výuky se získávají z výzkumu, z toho důvodu je třeba nejdříve financovat a průběžně realizovat výzkum v oblasti 4.0 ((*Iniciativa Průmysl 4.0*, online, cit. 2021-03-07).

1.1 Současný stav

Následuje popis současného stavu – jaká je nyní struktura absolventů, jestli jsou požadavky v souladu s Průmyslem 4.0, na jaké vědomosti, schopnosti a dovednosti je třeba se zaměřit nejen v ohledu na rychlý rozvoj moderních technologií. Dále vychází z poznatků současné situace v regionálním a vysokém školství.

1.2 Směry dalšího vývoje

Budoucí vývoj povede pravděpodobně k diverzifikaci společnosti, úkolem veřejného vzdělávání je snažit se o zajištění společenské soudržnosti budováním společných hodnot. Pro uplatnění se na trhu práce roste význam kognitivních dovedností (řešení rutinních problémů, využívání informačních technologií, kritické myšlení), ale současně dovednosti nekognitivní (intrapersonální, cílevědomost, angažovanost, schopnost stanovovat cíle) a interpersonální dovednosti (spolupracovat, domlouvat se s týmem, umět komunikovat v jiném kulturním prostředí). Velký důraz je kladen na kreativitu a inovativnost. Směry dalšího vývoje jsou rozděleny na regionální a vysoké školství (*Iniciativa Průmysl 4.0*, online, cit. 2021-03-07).

1.3 Klíčová témata

Soubory opatření jsou rozděleny na regionální a vysoké školství.

Návrhy opatření pro regionální školství pro implementaci Průmyslu 4.0 jsou důležité především následující body:

- cíleně dbát na rozvoj každého žáka*
- klást větší důraz na rozvoj intrapersonálních dovedností*
- umožnit žákům více experimentovat a tvořit, podporovat podnikavost*
- ve středním odborném vzdělávání (zejména u nematuritních oborů) zvýšit kvalitu a relevanci všeobecného vzdělávání, propojit odborné vzdělávání s praxí*

- posílit spolupráci škol a firem
- v gymnaziálním vzdělávání klást větší důraz na rozvoj kompetencí ve vědecké práci
- zavést povinnou maturitu z matematiky a zároveň pečlivě monitorovat dopady tohoto opatření

Návrhy opatření pro vysoké školství pro implementaci Průmyslu 4.0 jsou důležité především následující body:

- zavést nové studijní programy pro Průmysl 4.0 na některých fakultách
- na všech fakultách a všech oborech technických vysokých škol nutno do osnov vnořit nejméně jeden shrnující předmět na nosné myšlenky Průmyslu 4.0
- pro všechny druhy netechnických škol a všechny jejich obor bude třeba zvést přehledové předměty, které stručně a výstižně sdělí studentům, jaký je aktuální stav v oblasti komunikačních technologií, informačních a výpočetních technologií, v oblasti metod a technik kybernetiky a umělé inteligence a v oblasti nových materiálů a biotechnologií
- zajistit vysokým školám přístup k financování výzkumu pro Průmysl 4.0, aby mohly získat potřebné znalosti v oblasti Průmyslu 4.0
- pro výuku problematik průmysl 4.0 vysoké škol vybavit laboratořemi s adekvátním zařízením
- podporovat spolupráci vysokých škol s průmyslem pro vznik laboratoří Průmyslu 4.0. Jednou z cest budování potřebných laboratoří může být spolupráce vysokých škol a průmyslových podniků
- podpora praxe ve výuce studentů
- podporovat rozvoj celoživotního učení ve vazbě na Průmysl 4.0 pro průmyslové podniky

- získávání většího počtu studentů technických oborů
- zvýšit atraktivitu a efektivnost výuk matematik a fyziky na technických vysokých školách tím, že ji budou vyučovat nejen profesní matematici s přírodovědným vzděláním, ale i zkušení inženýři
- přehodnotit dosavadní styl technického vzdělávání založeného na posloupnosti.

1.4 SWOT analýza

Na základě zjištění současného stavu, směrů dalšího vývoje a klíčových témat byla provedena identifikace silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb (*Iniciativa Průmysl 4.0*, online, cit. 2021-03-07):

Silné stránky:

- *Tradičně kvalitní technické vzdělání*
- *Vysoká míra dokončování středního školství*
- *Solidní průměrná úroveň mezinárodně srovnávaných vědomostí a dovedností v žákovské i dospělé populaci je opakovaně prokázána*

Slabé stránky:

- *Dlouhodobě malý zájem o studium vysokoškolských technických oborů*
- *Podfinancované školství v běžných zdrojích lze prokázat pro všechny druhy škol*
- *Vysoká rozdrobenost oborů vzdělávání*
- *Nízká úroveň učňovského školství*
- *Silná závislost výsledků vzdělávání a dosaženého vzdělání na rodinném zázemí se ukazuje ve všech průzkumech*
- *Absence monitoringu včetně informací o výstupech jednotlivých oborů středního vzdělávání*

Příležitosti:

- *Průmysl 4.0 otevírá nové obory*
- *Možnost nového financování může být spojena s iniciativou Průmysl 4.0*

- *Přizpůsobení systému středního vzdělávání potřebám moderního pracovního trhu a moderní společnosti a jeho zlevnění a zefektivnění může být iniciováno*
- *Deklarovaná snaha snížit nerovnosti může uchovat žáky pro studium technických oborů*
- *Individualizace přístupu k žákům včetně rozvoje talentů může přispět ke zvýšení počtu studentů technických oborů*

Hrozby:

- *Nezíská se dost studentů vysokoškolských technických oborů*
- *Nebudou zdroje pro výzkum*
- *Koncipování opatření bez empirických podkladů a komplexní dlouhodobé vize neumožní provedení potřebného zlepšení ve vzdělávání*
- *Upřednostňování momentálních potřeb zaměstnavatelů před dlouhodobými potřebami společnosti a zájmy žáků a studentů neumožní rozvoj vzdělávání*
- *Nedocenená úloha učitele a slabá metodická a systémová podpora učitelů při výuce i při výchově žáků neumožní změnit současný stav*

1.5 Aktuální výzvy a jejich možná řešení

- 1) Na základě zjištění, která vyplynula ze SWOT analýzy je nezbytné identifikovat problémové oblasti a oblasti, které chceme rozvíjet, případně které chceme udržet na stávající úrovni.*
- 2) Nutnost definovat cílový stav pro dané oblasti*
- 3) Stanovit úkoly, opatření, které musí být provedeny ke splnění cílů, případně doporučení*

Celkem bylo identifikováno pět oblastí. Výstupem této SWOT analýzy jsou aktuální výzvy a jejich možná řešení:

1) Nedostatek technicky vzdělaných odborníků:

- *malý zájem o studium techniky*
- *nedostatečná výuka o průmyslu 4.0*

- *nedostatečné znalosti zamestnanců firem*
- *Nabízí se možná řešení:*
- *zlepšení navýšení dlouhodobého financování učitelů s diferencovaným odměňováním*
- *podporovat vyhledávání a individuální práci s talenty*
- *podpora výzkumu ze všech dostupných zdrojů (národní a evropské) jako základnu technologické kompetence ale i podkladů výuky*
- *podpora tvorby učebnic*
- *podpora v oblasti celoživotního vzdělávání*

2) Rychlé změny ve struktuře povolání a jejich obsahu

Možná řešení

Rozvinout kvalitní široce dostupný systém celoživotního učení

3) Nedostatek znalostí o Průmyslu 4.0

- *učitelé nemají potřebné znalosti*
- *studenti nezískávají potřebné znalosti*
- *nedostatečné znalosti firem*

Možná řešení

- *Zvedení výuky (základní, střední, vysoké školství) o nových aspektech internetu v návaznosti na průmysl 4.0(e-skills, Internet of Things, Internet of Service, Internet of Man, cloudové služby, robotika)*
- *intenzivní využívání moderních technologií ve výuce ve všech stupních*
- *zavedení výuky s vazbou na průmysl 4.0*
- *zavedení nových studijních programů*
- *zavedení nových předmětů a výuky pro podporu zaměřených na tvořivost, podnikavost, podnikání a samostatnou aktivitu*
- *podpora v oblasti dalšího vzdělávání*
- *podpora výzkumu ze všech dostupných zdrojů jako základu technologické kompetence*

4) Nedostatečný transfer technologií

- *podnik nemají dostatečné povědomí o průmyslu 4.0*
- *podniky nemají partnery ve VaV pro novace v oblasti Průmysl 4.0*
- *podniky nemají zaměstnance vzdělané v oblasti pro průmysl 4.0*
- *možná řešení*
- *podpora výzkumu ze všech dostupných zdrojů jako základu technologické*
- kompetence
- *podpora výzkumu malých a středních podniků včetně jejich propojení*
s výzkumnými institucemi či velkými podniky
- *vytvoření a zavedení modelu kofinancování vzdělávacích aktivit*
soukromým kapitálem
- *posílení spolupráce a mobility studentů a výzkumů*
- *posílení interdisciplinarity a získávání praktických zkušeností*

5) Nedostatečné financování

- *Školství je podfinancováno*
- *Výzkum je nedostatečně financován*
-

Možná řešení

- *vytvoření a zavedení modelu kofinancování vzdělávacích aktivit*
soukromým kapitálem
- *podpora výzkumu malých a středních podniků včetně jejich propojení*
s výzkumnými institucemi

3.5 SWOT analýza - vliv globalizace na výchovu a vzdělávání současné mládeže

Pro tvorbu této analýzy byly použity informace získané na základě rozhovoru se školní psycholožkou a sociologem vyučujícím sociologii na gymnáziu. Následuje vlastní SWOT analýza, která identifikuje silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby vlivu globalizace na výchovu a vzdělávání současné české mládeže. Na základě zjištěných výsledků analýzy jsou poté identifikovány kritické oblasti včetně doporučení pro výchovu a vzdělávání mládeže.

3.6 SWOT MATICE

Předmět analýzy: **Vliv globalizace na výchovu a vzdělávání mládeže.**

	POMOCNÉ (k dosažení cíle)	ŠKODLIVÉ (k dosažení cíle)
VNITŘNÍ (atributy organizace)	STRENGTHS (silné stránky) - Rozšíření oblastí vzdělávání - Důraz na všestranný osobnostní rozvoj - Seznamování s tradicemi a rozmanitostí ostatních kultur, cestování - Důraz na kritické myšlení - Přístup k odborné pomoci ve školách (kariérový poradce, školní psycholog,...)	WEAKNESSES (slabé stránky) - Obrovské (nepřeberné) množství informací - Problémy hodnotové orientace - Nutnost ověřování informací a kvality zdrojů - Menší vliv osobnosti pedagoga na žáky a studenty
VNĚJŠÍ (atributy prostředí)	OPPORTUNITIES (příležitosti) - Různorodost zdrojů informací - Dostupnost informací - Zvýšení pochopení a tolerance k odlišným kulturám - Zahraniční spolupráce na bázi partnerských škol - Rodilí mluvčí - Obrovské možnosti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (oborové i pedagogické zaměření)	THREATS (hrozby) - Homogenizace společnosti - Vysoká míra konkurence - Rychlý rozvoj a postup globalizace – stres, nezbytná potřeba adaptability - Zvyšující se cena k přístupu ke vzdělání na globální úrovni - Finanční náročnost institucí poskytujících vzdělání (je nákladné udržet krok)

Silné stránky

- Důraz na všestranný osobnostní rozvoj – přijímat zodpovědnost za sebe a za svět, ve kterém žije, aktivně se podílet na řešení místních problémů.
- Seznamování s tradicemi a rozmanitostí ostatních kultur – ve školním prostředí se můžeme prostřednictvím výuky seznámit se základními rozdíly kultur, náboženstvími, tradicemi a postupně dávat a skládat do souvislostí. Základní a zásadní je pak znalost vlastní kultury a prostředí.
- Cestování – rozšiřuje obzory. Umožňuje poznat jiné prostředí, kulturu, přírodu. Dává srovnání životní úrovně a stylu života u nás a v zahraničí. Příležitost zažít

dobrodružství. Díky cestování můžeme poznat ty nejdlejší kouty světa. Dává nám především svobodu, rozhled a co nejvíc, srovnání s tím, jakou máme kulturu a životní úroveň u nás. Zásadní je také možnost využití znalostí cizích jazyků a zdokonalení se v nich.

- Přístup k odborné pomoci ve školách - kariérový poradce, školní psycholog - v současné době je školní psycholog součástí každého školského zařízení, poskytuje poradenskou pomoc žákům a studentům s osobními, výchovnými či výukovými problémy, pomoc pro pedagogický sbor - pomáhá s komunikací, když se objeví problémy.

Slabé stránky

- Obrovské (nepřeberné) množství informací – ať už se jedná o informace z médií, získanými ve škole, nebo názory pedagogů, kolegů, rodičů - není snadné je všechny vstřebat... Jak vybrat ty podstatné, pravdivé, pro nás potřebné? A jak poznat ty lživé, zbytečné?
- Upřednostnění některých jedinců (např. s určitými schopnostmi, jazykovou výbavou) – vlastní zkušenost každého žáka/studenta i pedagoga.
- Problémy hodnotové orientace – faktory ovlivňující hodnotové orientace jsou především rodina, společnost, pohlaví jedince, věk...
- Nutnost ověřování informací a kvality zdrojů – především na internetu je velmi obtížné rozpoznat důvěryhodné informace. Ověřit případně jiné zdroje, především je vhodné nezapomínat na zdravý rozum

Příležitosti

- Různorodost zdrojů informací – z nepřeberného množství si dokážeme najít a vybrat ty potřebujeme, které můžeme využít.
- Dostupnost informací – v dnešní době mobilních telefonů, počítačů je možné být téměř 24 hodin on-line, informace jsou díky internetu i ostatním médiím neustále dostupné.
- Zvýšení pochopení a tolerance k odlišným kulturám – být vnímavý k rozdílnostem, chápat je jako obohacení života, učit se porozumět odlišnostem.

- Zahraniční spolupráce na bázi partnerských škol – oboustranně výhodné, velká příležitost k seznámení se s jinou kulturou, procvičit znalost cizího jazyka.
- Rodilí mluvčí – rozhodně by měli být součástí pedagogických týmů, pro výuku studentů je to velmi důležité, pro kolegy to může být také přínosné.
- Mezinárodní soutěže – umožní studentům porovnat svoje schopnosti, svůj talent v celosvětovém měřítku je vždy velkým úspěchem, i motivací jak pro zúčastněné, tak pro pedagogy, zvyšuje prestiž školy.

Hrozby

- Homogenizace společnosti – může mít vliv na národní identitu, snižuje kulturní rozmanitost.
- Vysoká míra konkurence – mezi studenty, mezi školami, všeobecně.
- Rychlý rozvoj a postup globalizace – stres, nezbytná potřeba adaptability – stres způsobený rychlým tempem doby, tak na mládež ze strany školy.
- Zvyšující se cena k přístupu ke vzdělání na globální úrovni – u nás výhoda státních neplacených škol, v zahraničí jsou většinou placené, ale je zde možnost stipendií či půjček.

3.6.1 STRATEGICKÉ OBLASTI

Na základě SWOT matice sestavené pro tuto práci byly vybrány tři strategické oblasti.

1. Vzdělávání – osobnostní rozvoj
2. Informatika a informační komunikační technologie
3. Zdravý způsob života a péče o zdraví.

Vzdělávání – osobnostní rozvoj

Aby mladý člověk dovedl zvládat nároky současné náročné doby, je nezbytné je v rámci výchovy a vzdělávání řádně připravit. Na gymnáziích je zařazeno do výuky

v rámci RVP G, průřezové téma Osobnostní a sociální výchova. Má pomoci žákům vést zdravý a zodpovědný život vůči ostatním lidem, tak i společnosti. Žáci mají příležitost přemýšlet o svých zkušenostech, zážitcích, souvislostech a o vlastním vývoji. U žáků vede k rozvoji sebeúcty a sebedůvěry, učí je být zodpovědný za své jednání v práci, při sebevzdělávání či různých životních situacích. Učí žáky porozumět hodnotě významu mezilidských vztahů a stejně tak respektovat názory a práva ostatních. Globalizace a další společenské jevy a kultura s sebou přináší velké množství rizik a nástrah, je třeba na to mládež upozornit a pomoci jim na ně reagovat. Cílem průřezového tématu je směřovat k rozvoji osobnostních a individuálních předpokladů každého jedince s druhými lidmi i se sebou samým v aktuálním společenském kontextu, k rozvoji sociálních dovedností pro život s ostatními lidmi a také k rozvoji etických předpokladů pro život ve společnosti. (BALADA, 2007, s. 66). Tematické okruhy jsou zaměřeny na poznávání a rozvoj vlastní osobnosti, seberegulaci a organizační dovednosti a efektivní řešení problémů, sociální komunikaci, morálku všedního dne, spolupráci a soutěž.

Informatika a informační komunikační technologie

Zde, v této oblasti, je právě vliv globalizace na výchovu a vzdělávání nejvíce zřetelný. Právě díky dynamickému rozvoji žák musí být neustále flexibilní při přizpůsobování se inovovaným verzím digitálních zařízení a schopnostem jejich vzájemného propojování. Vzdělávací oblast Informatika a ICT na úrovni gymnázia prohlubuje schopnosti žáka tvůrčím způsobem využívat informační a telekomunikační technologie, informační zdroje a možnosti aplikačního programového vybavení lépe využívat a také respektovat právní a etické prostředky ICT. Cílem je seznámit žáky se základy informatiky jako vědního oboru, vysvětlit základní pojmy a metody informatiky, pomáhat rozvíjet abstraktní, systémové myšlení, podporovat schopnost správně vyjadřovat svoje myšlenky, umět je obhájit a k řešení problémů přistupovat tvůrčím způsobem. Žák bude obeznámen se základními principy fungování ICT prostředků a zaměří se na pochopení podstaty a průběhu informačních procesů (Tamtáž, s. 62-63).

Cílem vzdělávání v této oblasti je především naučit žáky porozumět zásadám ovládání a souvislostem jednotlivých skupin aplikačního programového vybavení a umět vhodně uplatňovat jejich nástroje, metody a vazby k efektivnímu řešení úloh,

chápat základní pojmy a metody informatiky jako vědního oboru a jeho uplatnění v ostatních vědních oborech, uplatňovat algoritmický způsob myšlení při řešení problémových úloh. Žáci by měli umět využít prostředků ICT k modelování a simulaci technických, přírodních a společenských procesů a jejich implementaci v různých oborech. Důležité je, aby žáci používali výpočetní techniku ke zvýšení efektivnosti své činnosti, k dokonalejší organizaci práce týmové spolupráci jak na úrovni školy, tak republikové či mezinárodní. A samozřejmě k využívání ICT k on-line vzdělávání, spolupráci na zahraničních projektech, k celoživotnímu vzdělávání a především k vyváření pozitivních postojů k potřebám znalostní společnosti a také rozvoj jazykových znalostí.

Důležité je respektování a zmírnění negativních vlivů a ICT na společnost a zdraví člověka a prevence ochrany před zneužitím a omezováním svobody člověka. Je třeba žáka seznámit se základními právními aspekty a etickými zásadami, které se týkají práce s informacemi a výpočetní technikou, respektování duševního vlastnictví, copyrightu, ochrany osobních dat a správného citování autorských děl.

V části Zdroje a vyhledávání informací a komunikace je vzdělávacím obsahem naučit žáky využívat služby informačních sítí k vyhledávání informací, ke komunikaci a k vlastnímu vzdělávání a týmové spolupráci, kde také využívá vzdělávacích portálů, encyklopedií, knihoven a jiných různých databází a výukových programů. A je schopen posuzovat aktuálnost, relevanci a věrohodnost informačních zdrojů a informací, tyto komunikační sítě využívat v souladu s bezpečnostním, legislativními a etickými požadavky (Tamtéž, s. 64).

Zdravý způsob života a péče o zdraví

I když mladý člověk zdraví chápe jako samozřejmost, nyní, v době pandemie, zcela jistě svůj postoj ke zdraví, zdravému způsobu života a péči o své zdraví i zdraví svých blízkých, změnil. Najednou má tento pojem zcela jiný rozměr a mnohem větší respekt.

V pojetí vzdělávacího obsahu je členěn do okruhů: Zdravý způsob života a péče o zdraví, vztahy mezi lidmi a formy soužití, změny v životě člověka a jejich reflexe a posledním okruhem je ochrana člověka za mimořádných okolností.

Zdravý životní styl je také díky globalizaci „žhavým trendem doby“. Především co se zdravé výživy týče. U mládeže se najednou objevují různé směry stravování, ať už je to veganství, vegetariánství, způsob stravování a jídelníčku se změnil nejen v domácnostech, ale i školních jídelnách.

Ke zdravému tělu je třeba i zdravého ducha, od toho se vyučuje psychohygiena, která pomáhá předcházet stresům v mezilidských vztazích a zvládání stresových situací.

Okruh Vztahy mezi lidmi a formy soužití se zabývá vztahy v rodině, jako jsou mezigenerační soužití, pomoc nemocným a handicapovaným lidem, partnerské vztahy, manželství, rodičovství, rodina náhradní, neúplná, ústavní péče atd. Věnuje se rozvoji sociálních dovedností pro život s druhými lidmi a modely sociálního chování v intimních vztazích.

Vztahy v rodině. Rodina je základ státu, nukleární jednotka, a další pojmy jsou již v této práci v souvislosti s rodinou a globalizací zmíněny. Je to ale především místo, odkud si, i globalizaci natruc, do života odnášíme nejvíce. Naše další fungování v našich vlastních rodinách je ovlivněno prostředím, kde jsme vyrůstali, vzorce chování, způsoby jednání, i to, jak se vyjadřujeme a chováme k druhým lidem, jak se chováme ve společnosti, to vše je nejvíce ovlivněno rodinou. Má zásadní vliv na výchovu. Jistě, dalšími faktory jsou škola, společnost, kamarádi, přátelé, kolegové, ale pozice rodiny je jasně daná. Stejně tak mezigenerační soužití v rodinách a náš vztah a přístup, i přístup mládeže k seniorům. Seniori dnes nezastávají čestnou pozici v rodinách, mladé rodiny většinou žijí odděleně. A tak i vliv na výchovu vnoučat ze strany prarodičů již není takový, jako býval dříve, když prarodiče předávali svoje životní zkušenosti a rady nám, a na které si mimochodem teď čím dál častěji vzpomeneme.

3.7 Doporučení pro výuku

Doporučení k první strategické oblasti: Vzdělávání – osobnostní rozvoj

Stává se, že dnešní mládež používá ke komunikaci stále častěji, ne-li výhradně, sociální sítě, především používají SMS, Facebook, WhatsApp a další aplikace, často se

stává, že nedovedu reagovat na běžnou konverzaci „tváří v tvář“. Bude vůbec mládež za pár let rozumět komunikačním signálům řeči lidského těla? Pokud už se i nějaký komunikační problém objeví, neřeší ho na místě, ale pokusí se svůj názor a postoj nevyjádřit okamžitě, ale až následně, prostřednictvím sociálních sítí. Bylo by dobré vyzkoušet například opačný cyklus – studenti by dostali za úkol teorii k nastudování a ve škole by probíhalo cvičení. Ušetřilo by to čas a určitě by to byla zábavnější a efektivnější forma výuky.

Totéž se týče i efektivního řešení problémů. Mladí je velmi často neumí řešit, neví, jak reagovat v daný moment, neovládají myšlenkové postupy řešení problémů, neví, jak se k nim postavit. Tak se stane, že je raději neřeší vůbec. Mohla by se například namísto klasické přednášky konat například beseda s odborníkem, externím hostem, se zaměřením na praktickou část, jak by se mohly, měly problémy řešit.

Velmi důležitým okruhem je poznávání a rozvoj vlastní osobnosti. „já“, sám o sobě, mé chování, jak myslím, jak prožívám? A klíčová otázka: Jak rozumím svému tělu, psychickému a sociálnímu vývoji, jaký je můj vztah k vlastnímu tělu a vlastní psychice? Jak se vnímám? Jaký/jaká chci být a proč? Co dělám a co mohu udělat pro svůj osobní rozvoj? Jak se obvykle chovám? A co můj vztah k ostatním lidem? V tomto věku je mladý člověk neustále s někým porovnán/a, existující neustálá rivalita a sociální tlaky, není snadné to vše zvládnout. Zde by jistě bylo na místě využívat v rámci přednášek a případné rady či doporučení odborníka, školního psychologa.

Zvládnout velké množství učiva, případné mimoškolní aktivity, sport atd. není snadné organizovat. V rámci seminářů či výuky by bylo rozhodně vhodné zařadit téma Time managementu, a to nejen z hlediska teoretického, ale především jeho použití v praxi.

Doporučení ke druhé strategické oblasti: Informatika a informační komunikační technologie

Kyberprostor a sítě, ve kterém se mládež běžně „pohybuje“, není úplně bezpečné místo. Doporučení směrem k výchovným institucím je v rámci prevence informovat a varovat mládež před nástrahami a nebezpečím, které na ně může „v sítí“ čekat,

a případně během výuky příklad uvést. Stejně jako i povinnost ze strany rodičů své děti varovat, případně občas kontrolovat.

Doporučení ke třetí strategické oblasti: Zdravý způsob života a péče o zdraví

Zdravá výživa a snaha mládeže, především dospívajících dívek, vypadat jako ultra štíhlá modelka z titulní strany časopisu, se může stát velmi závažným zdravotním problémem, objeví-li se jakákoliv porucha příjmu potravy. Ať je to anorexie nebo bulimie. Na školách by se mělo tomuto tématu věnovat více pozornosti tím především v rámci prevence. Pokud by si pedagog či školní psycholog nějakých signálů u studentek (především) všiml, pak informovat rodiče.

V souvislost s rodinnými vztahy a o vlivu rodiny na výchovu již bylo psáno. Vzhledem k tomu, že se škola, spolu s rodinou, spolupodílí na výchově dětí a mládeže, bylo by dobré, pokud by více fungovala komunikace rodiny a školy. Ne vždy jsou ale vztahy v rodině ideální, a pokud by ze strany školy bylo podezření, že něco není v pořádku, je nutné/třeba pak kontaktovat sociální odbor a nabídnout žákovi pomoc školního psychologa. Pro školní výuku by bylo dobré uvádět příklady z praxe, ze života, o tom, jaký přesně rodinný život je.

Také by rozhodně měla být věnována pozornost psychohygině – poučit studenty, jak chránit, zachovávat nebo znovu získat duševní zdraví, duševní rovnováhu. Také jak se vyhnout přetěžování organismu, které vyvolává značnou únavu. Přírodním prostředkem k odstranění únavy je pak odpočinek a především zdravý spánek.

SHRNUTÍ:

Vliv globalizace na výchovu vzdělávání je zásadní. Tempo společenských změn se neustále zvyšuje, což od jednotlivců a institucí vyžaduje neustálou přizpůsobující se kreativitu, schopnost dynamického rozvoje a především aktivní spoluúčast na utváření budoucnosti. Pro tyto procesy mají rozhodující kvalitativní význam právě výchova a vzdělávání. Vzdělávání je v současnosti mostem mezi minulostí a budoucností. Výchovné instituce tak musí mít vhodné podmínky k tomu, aby se naučily dynamicky a včas reagovat na měnící se podmínky a především na nové, mnohdy nejasné a jen tušené požadavky doby.

V souvislosti s rozmachem nových technologií a médií je zpochybňován význam a smysl školy pro vzdělávání v budoucnu. Neustále se zrychlující strukturální změny v oblasti ekonomiky a světa práce tak vyvíjí na školu neustálý tlak, aby zajistila nutnost stálého obnovování a dalšího rozvíjení odborných znalostí a dovedností získaných ve škole.

Současný a budoucí vývoj je charakterizován mnoha znaky tvořícími podstatu společenských proměn, které mají podstatný vliv na změnu pojetí výchovy a vzdělávání. *„V zásadě jde o přechod od uzavřené k otevřené společnosti s využitím zkušeností z oblasti mnohočetných druhů a forem, respektu k jinakosti a odlišnostem vůbec, z environmentální citlivosti umožňující zvyšování ekologické gramotnosti apod.“* Společenské proměny a změny mají vliv na nové pojetí vzdělání a vzdělanosti ve smyslu *„přechodu od pojetí vycházejícího ze sumy poznatků a informací k pojetí, v němž jsou cílem dovednosti a schopnosti, tedy kompetence.“* (Rýdl, 2012, s. 49-51).

Nutnost změn by měla nastat především v oblasti pedagogického myšlení. Hlavní změnou ve srovnání s obdobími minulými jsou dnes narůstající pedagogické nároky. *„Pedagogika ve smyslu „vědy o vztazích“ se pro rodinu a školu stává stále potřebnější, ale zároveň i obtížnější, jelikož tradiční vazby a struktury odpovědnosti již přestávají být předávatelny jako funkční zkušenosti.“* Tato vztahová povinnost je některými rodiči přijímána velmi rozdílným způsobem, mnohými je dokonce odmítána. Ve společnosti se tak vytváří vědomí, že je povinností školy, aby rozšířila svoje působení o další výchovné a vzdělávací oblasti. Vedle tradiční vyučovací práce se do popředí dostává řešení výchovných problémů a naplňování výchovných cílů. K tomu patří např. orientace žáků na schopnost poznávat, porozumět a utvářet pracovní situace učení a sebeučení, schopnost sebeurčení a sebeřízení jak v oblasti odborné, tak společenské a morální, budování vlastních sociálních kompetencí a také připravenost k přijímání části společenské odpovědnosti.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se věnovala problematice globalizace a jejímu vlivu na výchovu a vzdělávání mládeže. Studium a analýza materiálů, které byly v práci použity jako zdroje v části teoretické i praktické, bylo velmi přínosné.

Cílem praktické části této práce bylo vypracovat SWOT analýzu k danému tématu. Na základě rozhovoru se středoškolskou psycholožkou a sociologem, vyučujícím sociologii na gymnáziu, byla provedena specifikace slabých a silných stránek, hrozeb a příležitostí. Následovala fáze jejich identifikace a hodnocení, v další fázi potom výběr a zanesení významných faktorů do matice. Na základě vyhodnocení SWOT matice byly vybrány tři strategické oblasti: vzdělávání – osobnostní rozvoj, informatika a informační a komunikační technologie a zdravý způsob života a péče o zdraví. Výstupem praktické části této práce bylo vypracovat taková doporučení pro školní výuku, která by byla snadno aplikovatelná a především praktická.

Jaký má tedy globalizace vliv na výchovu a vzdělávání současné české mládeže? Vlivy a dopady globalizace na dnešní generaci mládeže jsou všudypřítomné. Pokud se jedná o vzdělávání, v učebních osnovách jsou již téměř všechny aspekty globalizace zohledněny a zapracovány, od objasnění příčin, vývoje, až po popis dopadů v oblasti ekonomické, politické, společenské, kulturní a dalších. Oblast vzdělávání (teorie), je tedy díky rámcově vzdělávacím programům zajištěna. V části výchovné (praxe, realita, život) však existují nedostatky a mezery, na kterých je třeba pracovat. Je nutné si uvědomit, že současná mladá generace je narozena do období, kdy svět je skutečně jeden, je vzájemně propojen, je globální. Právě tento globální svět je její přirozenou součástí a ona je přirozenou součástí globálního světa. Současnost považují mladí lidé jako přirozený, normální, stav a jen stěží by si dovedli představit, jak moc se svět vlivem ekonomické globalizace (od 80. let 20. století), během tak krátkého období, změnil.

Současná pandemie koronaviru je v dějinách lidstva pravděpodobně první skutečně globální událostí. Týká se téměř všech, a to bez ohledu na společenskou třídu či

národnost. Zkušenosti nás všech, ať žijeme kdekoliv na světě, jsou stejné. Zažíváme strach, izolaci, ztrátu práce a financí, lockdown, vládní restrikce, jsme nuceni používat respirátory, lidé spolu nemohou přicházet do kontaktu. Je-li tématem této práce vliv globalizace na výchovu a vzdělávání mládeže, pak může být právě pandemie koronaviru odpovědí. Vliv globalizace na výchovu a vzdělávání mládeže je za současné situace, a v této době, zřetelný. Už více než rok jsou uzavřené školy, využívá se online výuka, mladí lidé jsou izolováni, komunikují pouze prostřednictvím mobilů a sociálních sítí. Jsou uzavřená sportoviště, nekonají se žádné kulturní akce, společenský život se omezil pouze na život rodinný, vedle toho existuje mnoho dalších omezení a s tím souvisejících konsekvencí. Pandemie tak odhalila nové skutečnosti a slabiny. Ne, že by předtím neexistovaly, jenom jim nebyla věnována dostatečná pozornost, zdálo se, že nejsou až tak výrazně podstatné. Vzdělávání ve školách však stále ještě vychází především z potřeby velkého množství znalostí a informací. Výchova je pak velmi dobře zvládnána zejména po stránce teoretické, nikoli však po stránce praktické.

Zkušenost s pandemií současnou mladou generaci jistě velmi ovlivní, změní, poznamená. Ale možná ji také posílí. Znovu se začnou těšit a radovat i z takových věcí a zážitků, které dříve vůbec nevnímali nebo je považovali za samozřejmé a obyčejné, jako třeba chodit opět do školy, popovídat si o přestávce se spolužáky, užívat si volnost a svobodu. A také si možná začnou více uvědomovat hodnotu a význam vzdělání, svoji současnou i budoucí roli ve společnosti. Právě teď by měla škola, i rodina, plnit svoji funkci a poslání, tedy vybavit dnešní mládež takovými znalostmi a dovednostmi, aby dokázala porozumět světu, společnosti, druhým i sobě samým. Aby se uplatnila jak na trhu práce, tak ve společnosti. A především vedla zdravý a spokojený život, tedy měla zdravé návyky, sebevědomí, a především používala zdravý rozum.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BALADA, J., 2007. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze. ISBN 978-80-87000-11-3.

BAUMAN, Z., 1999. *Globalizace: důsledky pro člověka*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0817-7.

BAUMAN, Z., 2004. *Individualizovaná společnost*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-1195-X.

BAUMAN, Z., 2020. *Tekutá modernita*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1602-5.

BECK, U., 2004. *Riziková společnost: Na cestě k jiné moderně*. Praha: Slon. ISBN 80-86429-32-6.

BECK, U., 2007. *Co je globalizace?: CDK*. ISBN 978-80-7325-123-9

CIMBÁLNÍKOVÁ, L., 2012. *Strategické řízení*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 9788024429632.

DLOUHÁ, J., DLOUHÝ, J., Mezřický V., 2006. *Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu "Globalizace a globální problémy 2005-2007)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí. ISBN 80-87076-01-X.

EHL, M., 2001. *Globalizace pro a proti*. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 80-200-0897-7.

GIDDENS, A., 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.

GIDDENS, A., 2013. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 728-80-257-0807-1.

GIDDENS, A., 2000. *Unikající svět: jak globalizace mění náš život*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-91-5.

HAVLÍK, R., 2016. *Aktuální problémy společnosti z pohledu sociologie*. Vydání I., Praha: UJAK. ISBN 978-80-7452-121-8.

HAVLÍK, R., KOŤA, J., 2011. *Sociologie výchovy a školy*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0042-0.

KOCUROVÁ, M. a kol. (ed.). , 2013. *Rodina v II. decenniu 21. století*. 1st ed. Praha: EDUCA SERVICE. ISBN 978-80-87306-13-0.

KOŤA, J., TRPIŠOVSKÁ, D., VACÍNOVÁ, M., 2013. *Sociální psychologie*. Praha: UJAK. ISBN 978-80-7452-029-7.

KRAUS, B., et al., 2006. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-125-1.

KRAVÁNKOVÁ, P., 2015. *Globální rozvojové vzdělávání v přípravě budoucích učitelů*. Praha: Člověk v tísni o.p.s. ISBN 978-80-8746-74-3.

LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha, 2001. Praha: Tauris. ISBN 80-211-0372-8.

MAŘÍKOVÁ, H., 2000. *Proměny současné české rodiny (rodina – gender – stratifikace)*. 1. vyd., Praha: SLON, ISBN 80-85850-93-1.

MEZŘICKÝ, V., 2011. *Perspektivy globalizace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-846-3.

MEZŘICKÝ, V., 2003. *Globalizace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80- 7178-748-5.

NEŠPOR, Z., LUŽNÝ, D., 2007. *Sociologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-251-5.

PETRUSEK, M., 2006. *Společnosti pozdní doby*. 1. vyd. Praha: SLON. ISBN 80-86429-63-6.

RÝDL, K., 2012. *Vliv socioekonomického vývoje na pojetí kvality školy v ČR*. Vyd. 1. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN987-80-87063-76-7.

SAK, P. a kol., 2007. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-230-0.

SAK, P., SAKOVÁ, K., 2004. *Mládež na křižovatce. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda servis spol. s. r.o. ISBN 80-86320-33-2.

SPITZER, M., 2012. *Digitální demence*. Praha: Host. ISBN 978-80-7294-872-7.

VEBER, J. a KOL., 2009. *Management: základy, moderní manažerské přístupy, výkonnost a prosperita*. 2. vyd. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-200-0.

Zahraniční zdroje:

HARVEY, D., 1990. *The Condition of Postmodernity*. Cambridge, USA: Blackwell Publishers. ISBN 0-631-16292-5.

SACHS, J. D., 2020. *The Ages of Globalization*. New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press. ISBN 980231193740.

ŠTÚR, I., 2002. *Teplo rodného hniezda*. Revue profesionálnej sestry. 2002, č. 5. S. 31.

Internetové zdroje:

BRDIČKA, Bořivoj. *PISA 2018 a globální kompetence*. In: Metodický portál RVP [online]. 2017 [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://spomocnik.rvp.cz/clanek/21249/PISA2018-A-GLOBALNIKOMPETENCE.html>.

CHUM, S., *Současné generace X, Y a Z - krátké seznámení* [online]. 2013 [cit. 2021-03-08] Dostupné z: <https://sebastianchum.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=372981>

ELIÁŠ, F. (ed.). *Manuál strategického řízení a plánování ve školách* [online]. 2019 [cit. 2021-03-08] Dostupné z: https://projekty.nidv.cz/media/materialy/projekty/strategicke_rizeni/Odborne_materialy_KA02/Manual_strategickeho_rizeni_a_planovani_ve_skolach.pdf

GRV. *Definice Globálního Rozvojového Vzdělávání (GRV)* [online]. [cit. 2021-03-08] Dostupné z: <https://www.globalnirozvojovevzdelavani.cz/>

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Informace o zapojení České republiky do vzdělávacích projektů OECD*. [online]. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/organizace-pro-ekonomickou-spolupraci-arozej-oeed>

MZO. *INICIATIVA PRŮMYSL 4.0* [online]. [cit. 2021-03-08] Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/53723/64494/659339/priloha001.pdf>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *NÁRODNÍ STRATEGIE GLOBÁLNÍHO ROZVOJOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ PRO OBDOBÍ 2011 – 2015* [online]. 2011 [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/vybory-rvur/Zapis_VpVUR_14-11-25_priloha-c--8_GRV-Strategie-CZ.pdf

PETRUSEK, M. *Národní identita v globalizujícím se světě: rizika a výzvy naivního multikulturalismu a militantního nacionalismu* [online]. 2006 [cit. 2021-03-08] Dostupné z: http://petrusek.cz/wp/wp-content/uploads/2017/10/Narodni_identita.pdf

SAK, P. *Generace mládeže v globalizaci a v kyberprostoru* [online]. 2017 [cit. 2021-03-08] Dostupné z: <http://www.sociology-society.ff.ukf.sk/archiv-cisel/c6/c6-petr-sak.pdf>

SAK, P. *Generace, mládež a její výzkum* [online]. 2016 [cit. 2021-02-15] Dostupné z: http://www.insoma.cz/Studie%20generace_mladez_a_jeji_vyzkum.pdf

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Lenka Nováková

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinované

Název práce: Globalizace a její vliv na výchovu a vzdělávání současné české mládeže

Rok: 2021

Počet stran textu bez příloh: 76

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 30

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 10

Vedoucí práce: PhDr. Eduard Entler, CSc.